



# De Leidraad Windenergie 2016 - 2020



# Inhoudsgave

<b>Voorwoord</b>	<b>5</b>
<b>Hoofdstuk 1 De Rotterdamse strategie</b>	<b>7</b>
1.1 Winst door Wind	8
1.2 Regierol	9
1.3 Participatie	9
1.4 Bottom-up	9
1.5 Integrale aanpak	9
<b>Hoofdstuk 2 De Rotterdamse samenwerking</b>	<b>11</b>
2.1 Draagvlak en participatie	11
2.2 Rol van de gemeente	11
2.3 Andere betrokken partijen	14
2.4 Windloket van de gemeente Rotterdam	15
<b>Hoofdstuk 3 De Rotterdamse aanpak</b>	<b>17</b>
3.1 Uitgangspunten voor omgevingsmanagement	17
3.2 Vormen van communicatie	18
3.3 Handreikingen voor een optimaal omgevingsproces	18
3.4 Voorbeelden van betrekken van stakeholders	20
3.5 Waarom willen stakeholders meedoen?	21
3.6 Vormen van betrekken van stakeholders	21
3.7 Oog voor de businesscase	23
<b>Hoofdstuk 4 De Rotterdamse ruimtelijke inpassing</b>	<b>25</b>
4.1 Inleiding	25
4.2 Ruimtelijke inpassing	26
4.3 Ruimtelijk kader	28
4.4 Ontwerpen & proces	33
<b>Hoofdstuk 5 Regelgeving en contractvorming</b>	<b>35</b>
5.1 Benodigde besluitvorming	35
5.2 Borging leidraad	36
<b>Samenvatting</b>	<b>39</b>
Waarom een Leidraad Windenergie?	39
Waarom is omgevingsmanagement van belang?	39
Waarom is participatie van belang?	40
Hoe kijken we aan tegen ruimtelijk inpassing?	40
De 5 kernprincipes voor het ontwikkelen van windparken in de gemeente Rotterdam	41
<b>Bijlagen</b>	<b>42</b>
1. Onderzoekslocaties Windenergie Provincie Zuid-Holland	42
2. Visie Ruimte & Mobiliteit (VRM)	44
3. Kaart Welstandniveaus	45
4. Kaart Gebiedstypen	45
<b>Bronvermelding</b>	<b>46</b>



# Voorwoord

Met trots presenteer ik aan u de Leidraad Windenergie 2016 – 2020. Rotterdam zet zich in voor meer schone en toekomstbestendige energie. Windenergie is als onuitputtelijke energiebron hierbij van groot belang. Onze windopgave is eerder al vastgelegd in het Programma Duurzaam 2015 – 2018 'Duurzaam dichterbij de Rotterdammer'. Hoe gaan wij deze windopgave verwezenlijken? De Leidraad Windenergie brengt ons een belangrijke stap verder.

Deze Leidraad is een handreiking aan alle partijen die bij de ontwikkeling van een windpark betrokken zijn. En dat zijn er meestal heel wat. Overheden, ontwikkelaars, energiecoöperaties en uiteraard de omgeving: Rotterdammers, ondernemers, belangenorganisaties. Allemaal met hun eigen belangen. Het hele proces om tot een windpark te komen, kent bovendien vele stappen. In al deze stappen moeten alle betrokkenen goed worden meegenomen en de kans krijgen actief te participeren. De gemeente heeft hier een regierol. Daarnaast speelt het Havenbedrijf een belangrijke rol op het moment dat de windopgave op gronden van de haven speelt. De Leidraad geldt voor nieuwe locaties die we volgens de regionale taakstelling van de provincie gaan ontwikkelen. Hiervoor is een provinciale PlanMER in procedure en heeft Rotterdam vooralsnog een aantal voorkeurslocaties bepaald. De Leidraad is overigens ook van toepassing als er sprake is van het opwaarderen van bestaande windparken (repoweren).

Wij vinden dat windturbines die van invloed zijn op hun omgeving bewoners iets terug moeten geven. Deze Leidraad helpt alle betrokken partijen om inzicht te krijgen wat de mogelijkheden zijn als het gaat om participatie en hoe we dit met elkaar kunnen organiseren.



Zodat Rotterdammers vanaf het begin bij het proces betrokken zijn en we met elkaar kunnen kijken welke vorm we het betrekken van stakeholders kunnen geven. Verder kan de Leidraad een handreiking zijn voor financiële participatie. Hier is verdere verdieping bij nodig.

**Pex Langenberg**  
wethouder Mobiliteit, Duurzaamheid en Cultuur



# Hoofdstuk 1

## De Rotterdamse strategie

### De Rotterdamse strategie

Energiek, innovatief en ondernemend. Dat is wat in de genen van de Rotterdammers zit en waarom ons college en onze raad gelooft in de Rotterdamse energietransitie. Een uitdaging waar we al volop mee bezig zijn en waar we ons 100% voor inzetten. Daar gaan wij gezamenlijk voor en daar dragen wij vanuit alle portefeuilles aan bij. Binnen de portefeuille windenergie zijn we al een eind op weg met de realisatie van 226 MegaWatt aan windenergie.

### Waarom een Leidraad Windenergie?

De Leidraad<sup>1</sup> gaat niet over de locatiekeuze (waar? waarom?). Deze locatiekeuze – de planvlek - wordt op provinciaal niveau vormgegeven. De gezamenlijke provincies hebben met het Rijk afgesproken om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren voor 2020. Voor Zuid-Holland is de ambitie om hiervan 735,5 MW aan windturbines te plaatsen. Daarmee draagt de provincie bij aan de doelstelling van het Nationaal Energieakkoord dat 14% van de energie in 2020 duurzaam wordt opgewekt. Zo'n 450 MW moet in de Rijnmondregio worden gerealiseerd, waarvan 300 MW in het havengebied. De gemeente Rotterdam heeft daarom in 2009 het convenant 'Realisatie windenergie in de Rotterdamse haven' ondertekend en in 2012 het convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam'. De realisatie van de doelstellingen uit het eerst genoemde convenant ligt op koers. De uitvoering van het tweede convenant heeft tegenvallers gekend. Momenteel (december 2016) doorloopt de provincie daarom het PlanMER onderzoek naar alternatieve locaties (Zie Bijlage 1 Partiële herziening VRM windenergie Zuid-Holland).

Dit onderzoek moet nieuwe geschikte locaties buiten het havengebied opleveren.

### Afwegingscriteria om te komen tot alternatieve voorkeurslocaties windenergie

De provinciale criteria die gehanteerd worden om te komen tot een alternatieve zoeklocatie, zijn:

- leefomgeving (geluid / slagschaduw);
- ecologie;
- landschap;
- cultuurhistorie en archeologie;
- veiligheid (kwetsbare objecten / infrastructuur/ installaties & kabels en leidingen/waterkeringen/ vliegverkeer & radar/straalpaden/trillingen);
- duurzame energieopbrengst.

Door gemeente Rotterdam is, om te komen tot reële voorkeurslocaties, nog een drietal criteria toegevoegd:

- stedenbouwkundige aspecten;
- recreatieve ontwikkelingen;
- toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen (bijvoorbeeld woningbouw).

Deze criteria leiden ertoe dat er een voorkeurslijst ontstaat van mogelijke windturbinelocaties. Per mogelijke locatie dient situationeel de afweging gemaakt te worden.

<sup>1</sup> Voor het opstellen van de tekst van deze Leidraad is gebruik gemaakt van en geciteerd uit de volgende bronnen: Rijksadviseur voor het Landschap, 'Windturbines hebben een landschappelijk verhaal nodig' (2009).

In de PlanMER wordt door de provincie aan alle voormalige stadsregio-gemeenten gevraagd voorkeurslocaties aan te dragen waarop windturbines kunnen worden gerealiseerd. De gezamenlijke taakstelling van 150 MW aan windturbines is het uiteindelijke doel.

In februari 2017 start de ontwerpprocedure en zijn zienswijzen in te brengen. Eind 2017 is vaststelling van de provinciale visie voorzien.

De Leidraad Windenergie gaat specifiek over het traject dat volgt op de vaststelling waar een windpark kan komen: over de invulling van de locatie, hoe en op welke wijze. Daarbij horen ook gesprekken met omwonenden over hoe de ruimtelijke inpassing het best ingevuld kan worden. Naast de technische-, ruimtelijke-, milieu- en veiligheidsaspecten (inpassingsstudie) die de invulling van de locatie bepalen, is vooral het participatieproces met omwonenden en andere stakeholders van groot belang voor een zorgvuldige invulling van de locatie.

Gemeente Rotterdam doet haar best om aan de maatschappelijke plicht te voldoen. De gemeente is wel zeer kritisch op potentiële nieuwe locaties omdat er altijd consequenties zijn voor omwonenden. We kiezen hierbij voor de locaties die het minst schadelijk zijn voor de omwonenden.

#### Voor wie is deze Leidraad?

De Leidraad is bedoeld voor alle stakeholders die betrokken zijn bij het ontwikkelproces van windenergieparken. Met stakeholders bedoelen we overheden, ontwikkelaars, energiecoöperaties en de omgeving zoals ondernemers, burgers en belangenorganisaties. In deze Leidraad kunt u projecten en maatregelen lezen die de gemeente Rotterdam de komende jaren wil realiseren en nemen. Ook wordt beschreven welke rol omwonenden, andere belanghebbenden en initiatiefnemers in dit proces kunnen innemen en op welke wijze. De Leidraad geldt voor alle nieuwe en lopende projecten waarvoor nog geen vergunning is aangevraagd. Indien er sprake is van het opwaarderen van bestaande windparken (repoweren) is deze Leidraad ook van toepassing. Het opwaarderen van een bestaand windpark heeft namelijk dermate grote en nieuwe impact op de omgeving dat zij hier intensief bij betrokken dient te worden.

#### De Leidraad Windenergie – een levend document

De technologische ontwikkelingen gaan snel en dat maakt het schrijven van een immer actuele Leidraad een lastige opgave. Toch vinden wij dat deze Leidraad als voorbeeld moet dienen voor ontwikkelingen in de regio. De Leidraad geeft daarbij een duidelijke richting aan alle stakeholders die betrokken zijn bij het ontwikkelen van windenergieparken.

#### Ambitie

De gemeente Rotterdam heeft in het Programma Duurzaam 2015 – 2018 haar duurzaamheidsambities vastgelegd. Om een schone en toekomstbestendige energievoorziening te realiseren, zet de gemeente Rotterdam zich in voor meer duurzame energieopwekking.



In de periode tussen 2009 en 2020 wordt met de ontwikkeling van de windparken voor € 270 miljoen geïnvesteerd in duurzame energie. Genoeg voor het opwekken van duurzame elektriciteit voor 200.000 huishoudens.

Om de verdere realisatie van de windenergie opgave een 'boost' te geven, beschrijven we vijf belangrijke strategische lijnen waarlangs we ons doel gaan realiseren.

### 1.1 'Winst' door wind - Hoofdstuk 4 De Rotterdamse aanpak

'Winst' door wind is benoemd in het Programma Duurzaam 2015 – 2018 en vastgesteld door de raad. In Rotterdam onderzoeken wij ontwikkelmodellen voor windparken met maatschappelijke doelstellingen en passen toe waar dat mogelijk is en bijdraagt aan de ontwikkeling van nieuw vermogen. De maatschappelijke doelstellingen zijn tweeledig:

- We streven naar energie- en grondstoffenverbruik met minder CO<sub>2</sub>-uitstoot, minder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen, vergroting van de werkgelegenheid en vermindering van de import van energie. Windenergie is hierbij als onuitputtelijke energiebron met een hoge duurzame energieopbrengst van groot belang.
- We vinden de relatie met de omgeving een essentieel onderdeel bij de realisatie van de doelstellingen met betrekking tot windenergie. Wij vinden dat windturbines die van invloed zijn op hun omgeving een bijdrage moeten leveren aan de lokale samenleving, of dat de omgeving in deze projecten moet kunnen participeren wanneer hun invloed op de omgeving dat rechtvaardigt. Dit gaat om het betrekken van omwonenden en belanghebbenden. Dit onderdeel is verder uitgewerkt in Hoofdstuk 3.

## 1.2 Regierol - Hoofdstuk 3 De Rotterdamse samenwerking

De gemeente neemt bij het (her)ontwikkelen van windparken uit het convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam' een actieve regierol aan. We willen bestuurlijke processen versnellen door middel van de introductie van het 'windloket'. Ook willen we het betrekken van omwonenden en belanghebbenden realiseren in de toekomstig te ontwikkelen windparken en helpen bij het initiëren van windcoöperaties in Rotterdam. Het Havenbedrijf neemt deze rol bij het convenant 'Windenergie in de Rotterdamse haven'.

## 1.3 Participatie - Hoofdstuk 4 De Rotterdamse aanpak

Bij ontwikkeltrajecten ligt de focus op procesparticipatie en het betrekken van omwonenden en belanghebbenden. Wij onderschrijven de gedragscode 'Wind op Land' die belangenorganisatie NWEA, natuur- en milieufederaties, Greenpeace, Milieudefensie en ODE hebben opgesteld. In de gedragscode wordt een aantal basisprincipes aangaande participatie beschreven die door veel windontwikkelaars worden gehanteerd. Er zijn ook vergelijkbare gedragscodes. We werken graag mee aan windenergieprojecten wanneer er sprake is van participatie waarbij stakeholders in de nabije omgeving ook kunnen participeren aan de ontwikkeling van het windpark. Onze Leidraad biedt meer maatwerk voor Rotterdam dan eerder genoemde gedragscode 'Wind op Land'.

## 1.4 Bottom-up - Hoofdstuk 4 De Rotterdamse aanpak

Er zijn initiatieven die kleinschaliger worden en lokaler met meer oog voor de omgeving en zelfredzaamheid. Ook is in Nederland ruimte voor bottom-up initiatieven van burgers op het gebied van windenergie zichtbaar, zoals de vorming van energiecoöperaties. Wij vinden het belangrijk dat Rotterdammers zelf met ideeën en initiatieven komen. Het ontstaan van energiecoöperaties of –stichtingen op het gebied van windenergie stimuleren wij en helpen wij te initiëren. Het realiseren van duurzame ambities doe je immers niet alleen. Met onze regierol kunnen we sluimerende initiatieven een zetje in de goede richting geven.

## 1.5 Integrale aanpak - Hoofdstuk 5 De Rotterdamse inpassing

Meer dan vroeger zijn windprojecten integraler van aard door te letten op meerdere aspecten en hierin een goede mix te vinden:

- De opgave voor windenergie
- De bovenlokale impact van windturbines op de omgeving
- Het belang om de ruimtelijke kwaliteit te behouden en te versterken
- De kansen die windenergie biedt voor een duurzame ontwikkeling
- (Milieu) Technische en financiële haalbaarheid

In de afweging bij inpassing van een windpark op een specifieke plek wordt naast de ambitie de invulling bepaald door technische, financiële, milieu en ruimtelijke aspecten. Deze worden integraal gewogen met maatschappelijke en participatie aspecten.

### Voorbeeldproject windpark Nieuwe Waterweg

De wind is van iedereen en daarom vinden wij dat ook iedereen mee moet kunnen participeren. Dit kunnen bewoners doen door te participeren in een obligatielening. Deze levert een vaste rente op van 5% per jaar, met een looptijd van 10 jaar. De rentevergoeding wordt betaald uit de opbrengsten van het windpark. Inwoners van Maassluis, Hoek van Holland en Maasdijk hebben voorrang bij de toekenning. Als de lening wordt overtekend, hebben inschrijvers die het dichtst bij het windpark wonen voorrang. Voor een transparante en uitgebreide toelichting op het project Windpark Nieuwe Waterweg en informatie over windenergie bezoek de website: [www.windparknieuwewaterweg.nl](http://www.windparknieuwewaterweg.nl)

Daarnaast tonen de initiatiefnemers van dit windpark hun maatschappelijke betrokkenheid met een gebiedsgebonden bijdrage. Deze bijdrage komt ten goede aan het aangrenzende gebied Oranjobonnen. De gemeente Rotterdam gaat het bedrag benutten voor aanleg en beheer van:

- fiets-, wandel- of ruiterspaden
- ecologische verbindingen
- groenaanleg en dijkherstel





# Hoofdstuk 2

## De Rotterdamse samenwerking

### 2.1 Bijdrage gemeente Rotterdam

De gemeente Rotterdam wil graag bijdragen aan het succesvol realiseren van een windpark. Met succesvol bedoelen wij 'goed voor de omgeving – de Rotterdammers' en 'een bijdrage aan onze duurzame windenergie opgave'. Bij het ontwikkelen van huidige en toekomstige windparken nemen wij een actieve regierol aan (invulling van de regierol zie 2.2.1). We willen bestuurlijke processen versnellen door middel van het windloket en het intensief betrekken van omwonenden/belanghebbenden. De regierol is een essentieel onderdeel van de Rotterdamse samenwerking. In onze regierol sturen wij sterk op een zorgvuldig participatieproces. Dit verhoogt het draagvlak voor verduurzaming en vergroot de betrokkenheid van de Rotterdammers.

Hiermee sorteren we voor op de procesparticipatie van de Omgevingswet medio 2019 ([www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet](http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet)) die meer een maatschappelijke dan een juridische opgave omvat. Met visie en regelgeving willen wij samen met de Rotterdammers de opgave voor windenergie vormgeven. Dat is goed voor de kwaliteit van de besluitvorming en voor het draagvlak.

In dit complexe proces wil de gemeente graag met alle betrokken partijen bij de realisatie van windenergie een samenwerking aangaan. Hierbij zal de rolinvulling van ons als bevoegd gezag en de andere betrokken partners per project maatwerk zijn.

### 2.2 Regierol van de gemeente

Bij projecten in het havengebied heeft het Havenbedrijf al langere tijd de regierol. De ontwikkeling van het in dat gebied beoogde vermogen ligt op koers, met als belangrijkste resterende project de windturbines op de buitencontour. Voor deze laatste projecten heeft Rijkswaterstaat een leidende rol. Buiten het havengebied neemt de gemeente nadrukkelijker dan voorheen de regierol.

Van belang is dat de gemeente Rotterdam expliciet niet als bouwer en exploitant optreedt in het ontwikkelen van windlocaties. Als we de fasering van het ontwikkelproces van windprojecten bekijken dan kan de regierol van toepassing zijn op de fases: Beleidsvorming, Vergunningverlening en Contractering. Tot maximaal het moment van de Financial Close.



Overzichtkaart locaties: bestaande windturbines Windenergie Havengebied.

### Fasering van een windproject

Een ontwikkeltraject van een windproject kent dus verschillende fases.

Wij bakenen de vier projectfases [18] van een windpark-ontwikkeling als volgt af:

- de beleidsvormingsfase start met zicht op een onderzoekslocatie aangewezen door Provincie Zuid-Holland (Zie Bijlage 1 Partiële herziening VRM windenergie Zuid-Holland) en eindigt als een inpassingsstudie en een initiatiefnemer bekend is.
- de vergunningverleningsfase eindigt als de vergunningen zijn verleend.
- de contracteringsfase eindigt als de financiering (Financial Close) rond is en de bouwcontracten onvoorwaardelijk tot stand zijn gekomen.
- de bouw en exploitatiefase start bij de aanleg van de funderingen en eindigt bij het beëindigen van de exploitatie en het afbreken van het windpark.

### Regierol - Rotterdam als initiatiefnemer

De invulling van de regierol van de gemeente is op een aantal manieren denkbaar, zoals:

- De gemeente Rotterdam als initiatiefnemer
- De gemeente Rotterdam als regisserend projectleider met andere initiatiefnemers. Dit kunnen ontwikkelaars zijn, maar ook windcoöperaties.

Regierol – gemeente Rotterdam als initiatiefnemer

In het geval dat de gemeente Rotterdam initiatiefnemer is om een onderzoekslocatie, aangewezen door de Provincie Zuid-Holland, uit te werken, zal dat vaak op eigen grond zijn. Afhankelijk van de projectspecifieke kenmerken van een windproject is de fase waarin wij andere partners betrekken in het proces niet vooraf exact vastgelegd.

De Rotterdamse samenwerking is gericht op de realisatie van de windopgave met een zorgvuldig participatieproces. Dit maakt dat wij graag onze partners vroeg in het proces betrekken, zodat het participatieproces gezamenlijk kan worden uitgewerkt en het draagvlak kan worden versterkt.

Wij vinden het belangrijk dat Rotterdammers zelf met ideeën en initiatieven komen. Het ontstaan van energiecoöperaties op het gebied van windenergie helpen wij op deze wijze te initiëren. Het realiseren van duurzame ambities doe je immers niet alleen.

Partners worden gezocht aan het einde van de Beleidsfase/ begin Vergunningsverleningsfase.

Activiteiten die wij kunnen voorbereiden in de Beleidsfase:

- opzetten van de optimale organisatie
- uitvoeren inpassingsstudies
- uitwerken participatieplan en starten met creëren van draagvlak
- uitwerken concept-business case en uitwerken van mogelijke financieringsmodellen
- voorbereiden energiecoöperatie of een andere vorm van participatie van burgers en/of ondernemers
- aanpassen juridisch planologisch kader, vooral het bestemmingsplan, wat door de gemeente als bevoegd gezag dient te gebeuren.

### Voorbeeldproject windpark landtong Rozenburg

Gemeente Rotterdam zet zich in om te onderzoeken of er nog meer windenergie op de Landtong Rozenburg gerealiseerd kan worden. Het studiegebied is het brede deel van de landtong en ligt in het verlengde van de bestaande 12 windturbines, die westelijker op de landtong staan. In overleg met het Havenbedrijf is een ruimtelijke en milieukundige inpassingstudie opgesteld. Ook wordt door de gemeente een businesscase ontwikkeld, waarin de financiering, de organisatievorm en de risico's in beeld worden gebracht. Volgens het participatieplan worden de stappen doorlopen om te onderzoeken of de oprichting van een energiecoöperatie of een vergelijkbare organisatievorm wenselijk en haalbaar is. Voorts zouden in het vervolgtraject op twee vormen van het betrekken van omwonenden/belanghebbers kunnen worden ingezet, die ook bij het windpark Nieuwe Waterweg van toepassing zijn:

- de uitgifte van obligaties aan omwonenden en
- het verstrekken van een gebiedgebonden bijdrage aan de directe omgeving van het toekomstige windpark.

## Ontwikkelingsproces windprojecten.



**Regierol – Rotterdam als onafhankelijk projectleider**

In geval andere partners initiatiefnemer zijn om een onderzoeklocatie, aangewezen door de Provincie Zuid-Holland, uit te werken dan zal dat vaak op grond van derden zijn (dus niet gemeentegrond). Deze 'andere partners' zullen in de praktijk vaak ontwikkelaars/bouwers en/of energiemaatschappijen zijn. Wij stimuleren dat in de toekomst ook energiecoöperaties zich als initiatiefnemer melden.

Voorsortierend op de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet, willen wij graag in dit proces werken aan een gezamenlijke invulling van de ontwikkeling van de windlocaties. Uit de praktijk is gebleken dat wij als onafhankelijk projectleider hierin een stimulerende rol hebben betreffende het versnellen van de bestuurlijke processen en het creëren van draagvlak. Het aangeven van nut en noodzaak van het realiseren van een windopgave op een specifieke plek is een taak die bij voorkeur door het bevoegd gezag wordt uitgevoerd.

Activiteiten die gezamenlijk door gemeente Rotterdam en de initiatiefnemer(s) kunnen worden uitgewerkt:

- opzetten van de optimale organisatie
- uitvoeren inpassingsstudies
- opzetten participatieplan en starten met creëren van draagvlak
- uitwerken business case en uitwerken mogelijke financieringsmodellen
- diverse vervolgactiviteiten.

Per geval zal worden onderzocht welke participatie-instrumenten zinvol kunnen bijdragen aan de realisatie van het project. In alle werkgroepen (inpassingsstudie, financiën, communicatie) kunnen medewerkers van de initiatiefnemers en van de ambtelijke organisatie vertegenwoordigd zijn.

**Voorbeeldproject windpark Nieuwe Waterweg**

In dit project heeft gemeente Rotterdam de rol van regisserend projectleider. In nauw overleg met de drie initiatiefnemers worden de beleidsvormingsfase, de vergunningverleningsfase en de bouw- & exploitatiefase georganiseerd. Door een intensieve samenwerking zijn de procedures voor de Omgevingsvergunning, de Watervergunning en de Flora- en Faunabeschikking versneld doorlopen. Bovendien is de communicatie met omwonenden, buurgemeente Maassluis, Rijkswaterstaat en het Hoogheemraadschap van Delfland eenduidig aangepakt. Vanaf de start is de gezamenlijke communicatie een belangrijke succesfactor, waarbij beide partijen op 50-50% basis bijdragen aan o.a. de opzet en het beheer van de gezamenlijke website:

[www.windparknieuwewaterweg.nl](http://www.windparknieuwewaterweg.nl)



### 2.2.2 Faciliterende rol

De invulling van de faciliterende rol van de gemeente is ook denkbaar in geval van grootschalige windprojecten binnen het havengebied.

Het Havenbedrijf is een belangrijke partner voor ons. Het Havenbedrijf en de gemeente Rotterdam werken in voorkomende gevallen nauw samen in hun gemeenschappelijke doelstelling betreffende het realiseren van windenergie; van overleg tot gemeenschappelijke inpassingsstudies.

Bij projecten in het havengebied heeft het Havenbedrijf de procesregie. Het Havenbedrijf handelt daarbij in de geest van de Leidraad. Windturbines in het havengebied onderscheiden zich echter in veel gevallen weinig van andere projecten in dat gebied. Het betrekken van omwonenden en belanghebbenden kan aan de orde zijn in geval van nabijgelegen woonkernen. Elders in het havengebied zal dat minder het geval zijn, omdat windturbines zich daar meestal minder onderscheiden. Het Havenbedrijf zal de verantwoordelijkheid voor het volgen van de Leidraad in dergelijke gevallen eerder bij de bedrijven laten. In het geval van nabijgelegen woonkernen kan de faciliterende rol van de gemeente bijdragen aan meer draagvlak en een spoediger realisatie. De gemeente en het Havenbedrijf stemmen dat in voorkomende gevallen af.

### 2.2.3 Buurgemeenten – informerende rol

In het geval dat buurgemeenten van Rotterdam een windlocatie willen ontwikkelen passend binnen het convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam', zullen zij de informerende rol op zich nemen en afstemmen, informeren en indien gewenst kennis delen.

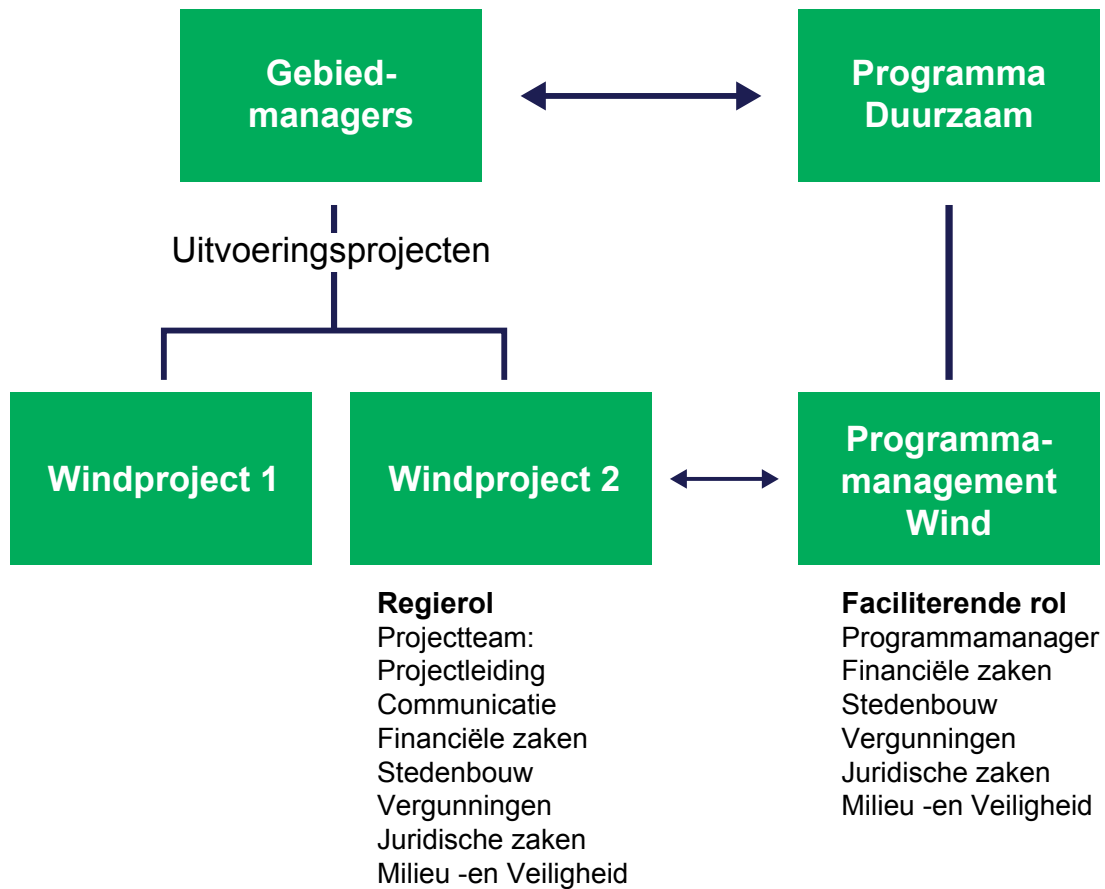
In het geval dat een windlocatie wordt ontwikkeld op Rotterdams grondgebied en dichtbij bewoners van een buurgemeente(n), zal de gemeente Rotterdam de betreffende buurgemeente(n) en hun inwoners meenemen in een participatieproces volgens Rotterdamse aanpak (Hoofdstuk 4).

## 2.3 Andere betrokken partijen

De provincie en het Rijk hebben op basis van de Wet Ruimtelijke Ordening, de Crisis- en Herstelwet en de Wet Milieubeheer bevoegdheden rondom de vergunningverlening van windturbines.

Met de naburige gemeenten en gezamenlijke bestuursorganen wordt overlegd over plaatsing in gebieden die mogelijk effect voor hen hebben.

## Schematische weergave windloket gemeente Rotterdam.



### 2.4 Windloket van de gemeente Rotterdam

Windenergieprojecten vallen binnen de gemeente onder het programma Windenergie. De programmamanager Windenergie vervult het windloket en is het eerste aanspreekpunt voor stakeholders, Provincie en buurgemeenten. Voor projecten in het havengebied is dat het Havenbedrijf.

De aansturing van projecten waar de gemeente een regierol heeft, zal plaatsvinden in een uitvoeringsproject met een separaat projectteam. Deze vallen onder de verantwoordelijkheid van de gebiedsmanagers. Binnen het projectteam is de projectleider, ondersteund door de adviseur communicatie, verantwoordelijk voor het verzorgen van het participatieproces.

Binnen het programma Wind komen de verschillende uitvoeringsprojecten bij elkaar, wordt kennis gedeeld, 'best practices' in Nederland onderzocht en nieuwe ontwikkelingen van windprojecten in kaart gebracht en zo mogelijk toegepast.



# Hoofdstuk 3

## De Rotterdamse aanpak

### 3.1 Uitgangspunten omgevingsmanagement

#### 3.1.1 Context

Het uitgangspunt van de gemeente bij de ontwikkeling van windparken is de realisatie van een zorgvuldig omgevingsproces door middel van een actieve samenwerking met de betreffende initiatiefnemers en stakeholders.

Onder stakeholders wordt verstaan iedereen die te maken heeft met het windenergieproject. Het gaat niet alleen om omwonenden/inwoners, maar ook om bedrijven, natuurorganisaties, belangenorganisaties en energiecoöperaties. Sommigen zien hun rol in voorkomen van hinder en horizonvervuiling, maar anderen zullen de kansen zien in termen van maatschappelijk rendement en vanuit de ideologie om een bijdrage te leveren aan een duurzamere energieopwekking en –besparing. Het weergeven van een ‘beïnvloedingszone’ wordt per windpark vastgesteld. Op grond daarvan kan worden bepaald wat zinvolle participatiemogelijkheden zijn.

De invloed van de omgeving bij de realisatie van omvangrijke fysieke infrastructurele initiatieven, zoals windprojecten, wordt steeds groter. Het op een goede en effectieve manier betrekken van alle omgevingspartijen is hierbij relevant. Het gaat hierbij om onder andere initiatiefnemer, ontwikkelaar, exploitant en overheden.

Het betrekken van de omgeving heeft vaak als belangrijkste doel het genereren van optimaal draagvlak voor het project. Dit is echter maar één kant van de medaille.

Geredeneerd vanuit de stakeholders is voldoende informatie over en invloed op de planvorming en realisatie van een windproject cruciaal. In een zorgvuldig omgevingsproces zijn participatie en communicatie hiervoor de belangrijkste middelen.

Recent zijn verschillende gedragscodes opgesteld waarin kwaliteitseisen voor het verkrijgen van draagvlak door middel van communicatie en participatie centraal staan. Onder regie van de brancheorganisatie Nederlandse Windenergie Associatie (NWEA) is een gedragscode opgesteld ‘Wind op Land’ die is samengesteld en onderschreven door haar leden<sup>2</sup>. Hierdoor is ze ook bindend

voor haar leden. De omwonendenvereniging NLVOW (Nederlandse Vereniging van Omwonenden Windenergie) heeft een eigen code opgesteld geïnspireerd door de noden en wensen van haar achterban. De gemeente Rotterdam stimuleert dat ontwikkelaars van windenergie de bestaande gedragscode ‘Wind op Land’ als richtlijn hanteren.

#### 3.1.2 Visie op en uitgangspunten bij omgevingsmanagement

Alle professionele partijen die in Rotterdam windenergie ontwikkelen of exploiteren, doen dit vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid voor een zorgvuldig omgevingsproces. De impact van windturbines op de Rotterdamse omgeving (visueel) en haar bewoners, ondernemers en hun specifieke leefomgeving is aanzienlijk. Projectpartners richten zich in hun houding en gedrag op een constructieve, langdurige relatie met de omgeving. Bij de ontwikkeling van duurzame energie hoort een duurzame relatie met de omgeving. Dit betekent dat projectpartners de omgeving actief en respectvol betrekken bij een windproject.

#### Fasering van een windproject

Deze visie op omgevingsmanagement heeft betrekking op het project als geheel en alle daarbij behorende fasen. Concreet zijn dit de beleidsvormingsfase, vergunningverleningsfase, contracteringsfase en de bouw- en exploitatiefase (zie ook Hoofdstuk 2.2).

Indien er sprake is van het opwaarderen van bestaande windparken (repoweren) dan is deze visie op omgevingsmanagement ook van toepassing.

<sup>2</sup> Deze code wordt jaarlijks geëvalueerd en waar nodig aangepast.



## Ontwikkelproces windprojecten en omgevingsmanagement instrumenten.



### 3.1.3 Scope van de code 'Wind op Land'

De gedragscode 'Wind op Land' geeft richtlijnen voor de windsector hoe zij de dialoog kunnen aangaan met de omgeving bij een windproject. De kracht van de code is dat deze aanvullend is op wettelijke regels en normen omtrent omgevingsmanagement én dat deze wordt gedragen door de branche zelf. De NWEA is medeondertekenaar van het Convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam' (2012). Ook natuur- en milieuorganisaties hebben de code ondertekend. Deze afspraken zijn tot stand gekomen na consultatie van de ministeries van EZ, I&M, het IPO, de VNG en de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windenergie (NLVOW).

In de gedragscode 'Wind op Land' committeren ruim 400 leden van de NWEA zich aan een aantal basisprincipes aangaande draagvlak en participatie. De basis van de gedragscode is daarmee aanzienlijk.

### 3.1.4 Omgevingswet (vanaf 2019)

De nieuwe Omgevingswet (vanaf 2019) schrijft voor dat bij complexe projecten publieksparticipatie verplicht is. Uit de parlementaire geschiedenis van de Omgevingswet volgt dat participatie door de betrokken stakeholders reeds in de beleidsvormingsfase zou moeten plaatsvinden. Het Energieakkoord (sept 2013), de NWEA- en NLVOW gedragscodes en de VEH-spelregels, hebben met elkaar gemeen dat daarin het uitgangspunt is dat bij de ontwikkeling van een windproject de betrokken overheden, ontwikkelaars en omgeving al in een vroeg stadium met elkaar in gesprek gaan en afspraken maken over de ontwikkeling en exploitatie van een windproject. Het wetsvoorstel Omgevingswet sluit hierbij aan.

### 3.1.5 Maatwerk

Elk windproject is uniek. Locatie en omstandigheden verschillen per project. Dus ook in het geval van omgevingsmanagement wordt per project bekeken hoe en op welke wijze de belangen van de omgeving van een windproject het best geborgd kunnen worden. Initiatiefnemers zullen op basis van een belangenanalyse inzichtelijk moeten maken welke participatie-instrumenten in voorkomende gevallen aangewezen zijn.

## 3.2 Vormen van communicatie

Een goede – en vooral – open communicatie met betrokkenen en omgeving is tijdens alle fases van de planvorming van belang. Overheden (in dit geval de gemeente Rotterdam) en initiatiefnemers hebben daarin ieder hun eigen rol.

### Beleidscommunicatie

De gemeente Rotterdam communiceert over haar ambities rondom duurzaam energiebeleid, de plaats en rol van windenergie in dat beleid (nut en noodzaak) en de uitleg en het draagvlak voor de locatiekeuze voor windenergie. Dit laatste gebeurt in afstemming met de betreffende gebiedscommissie en Provincie.

### Communicatie over procedures

De gemeente Rotterdam is primair verantwoordelijk voor de communicatie rondom de ruimtelijke procedures. Deze communicatie gebeurt in samenspraak met de initiatiefnemer.

### Projectcommunicatie

De initiatiefnemer is primair verantwoordelijk voor de communicatie rondom een specifiek project. Initiatiefnemers communiceren proactief met belanghebbenden over de voortgang van het project, beslismomenten en gemaakte keuzes.

## 3.3 Handreikingen voor een optimaal omgevingsproces

Om de informatiepositie van omgevingspartijen voldoende te borgen, hanteert de gemeente Rotterdam de volgende handreikingen voor een optimaal omgevingsproces. Het doel van deze handreikingen is om duidelijkheid voor initiatiefnemers te creëren en tegelijkertijd waarborgen te bieden voor omgevingspartijen. Maatwerk en gedeelde verantwoordelijkheid zijn twee belangrijke vertrekpunten.

Initiatiefnemers verrichten onderstaande inspanningen (in overleg met of in samenwerking met bevoegd gezag):

### 3.3.1 Participatieplan

Initiatiefnemers zullen op basis van een belangenanalyse inzichtelijk moeten maken welke participatie-instrumenten in voorkomende gevallen aangewezen zijn. Indien een windproject concrete vormen aanneemt, stellen de projectpartners in dialoog met omgevingspartijen een participatieplan op.

Dit plan beschrijft per projectfase van een windpark welke participatie-instrumenten worden ingezet in het kader van de samenwerking tussen overheden, de ontwikkelaar en de omgeving bij een windpark.

Participatie is een breed begrip, daarom hierbij een beschrijving van de twee belangrijkste vormen die wij hanteren in deze Leidraad:

- procesparticipatie: hierin staat beschreven hoe de omgeving nu en in de toekomst betrokken wordt bij bijvoorbeeld locatiekeuze, inpassingsstudie en beheer kwesties.
- betrekken van omwonenden/belanghebbenden: hier staat beschreven op welke wijze de windturbines de inwoners van Rotterdam iets terug kunnen geven. Dit kan een financiële invalshoek hebben. Het kan ook tot doel hebben om op wijkniveau een sociale binding tot stand te brengen door verduurzaming van de omgeving en samenleving.

#### Het participatieplan besteedt aandacht aan de volgende punten:

- **Omgevings- en belangenanalyse**

Identificeer en beschrijf de stakeholders / omgevingspartijen die betrokken worden bij het participatietraject. Ontwikkelaars van windprojecten maken vanaf de initiatief-fase inzichtelijk wat de belangen zijn van alle stakeholders in het plangebied door middel van een integrale omgevings- en belangenanalyse. De uitkomsten van deze analyses worden voorgelegd aan de betreffende stakeholders. De partijen die met deze analyse geïdentificeerd zijn, worden zoveel mogelijk bij majeure stappen in het ontwikkelproces betrokken. Dit gebeurt gevraagd en ongevraagd en de verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de initiatiefnemer.

- **Procesparticipatie en betrekken omwonenden/belanghebbenden**

Beschrijf welke ruimte bestaat voor procesparticipatie en het betrekken van stakeholders. Bepaal welke besluiten vastliggen en waarover nog gesproken kan worden. Beschrijf hoe de procesparticipatie-instrumenten een bijdrage aan het project kunnen leveren. Beschrijf op welke fase van het project het plan van toepassing is. Per fase liggen er andere participatievragen voor en deze kunnen ook verschuiven tijdens het ontwikkelproces van een windproject.

Er bestaat niet een standaard voor een participatieplan. De handleiding Participatieplan Windenergie op Land (Ecofys, Houthoff Buruma) biedt bijvoorbeeld een goede richtlijn. Afspraken gemaakt in het participatieplan zullen onvoorwaardelijk worden overgenomen indien het eigendom van het windproject wordt overgedragen aan een andere partij.



### 3.3.2 Procesparticipatie

Bij het uitwerken van procesparticipatie wordt aandacht besteedt aan de volgende punten:

#### Communicatieplan

In een communicatieplan beschrijft de initiatiefnemer hoe hij omgevingspartijen tijdens de verschillende fasen van een windproject informeert. Dit plan is een concretisering van het participatieplan.

Aanvullend beschrijft het de rolverdeling bij communicatie / informatie, de fasering hiervan en de manier waarop de omgeving geïnformeerd wordt.

Hierbij kan gedacht worden aan:

- in gesprek gaan met omwonenden en andere stakeholders
- opzetten van een klankbordgroep
- organiseren van bijvoorbeeld ontwerpateurs
- aangeven wanneer stakeholders betrokken worden in welke fase
- in samenwerking met de gemeente Rotterdam aangeven van mogelijkheden om in de beleidsfase het plan aan te passen
- inrichten klachtensysteem
- informeren omwonenden en andere stakeholders

### 3.3.3 Betrekken van stakeholders

Bij het uitwerken van het betrekken van omwonenden/ belanghebbenden wordt beschreven op welke wijze windturbines iets terug kunnen geven aan de inwoners van Rotterdam. Zie verder Hoofdstuk 3.4.

Dit levert de volgende rolverdeling op bij de totstandkoming van de verschillende omgevingsproducten:

	Omgevingsproduct	Verantwoordelijkheid	In samenwerking met
1	Omgevingsanalyse	Initiatiefnemers)	Projectpartners
2	Participatieplan	Projectpartners	Omgevingspartijen
3	Communicatieplan	Initiatiefnemer	Projectpartners

### 3.4 Voorbeelden van betrekken stakeholders

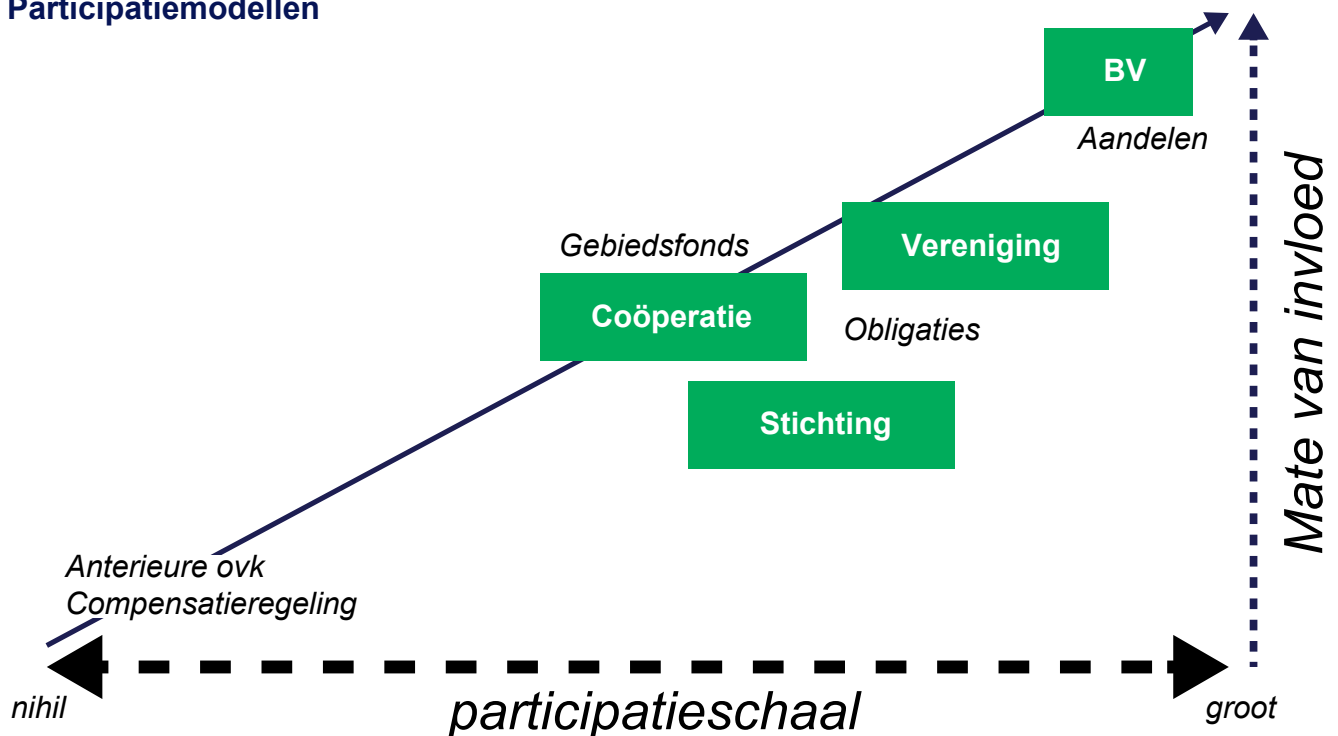
De gemeente Rotterdam vindt dat windturbines die van wezenlijke invloed zijn op hun omgeving de inwoners iets terug moeten geven (bijvoorbeeld zonneenergie op het dak van de sportkantine). Dit proces kan ook anders dan financieel van aard te zijn. Het kan ook tot doel hebben om op wijkniveau een sociale binding tot stand te brengen door verduurzaming van de omgeving en samenleving.

De mogelijkheden van het betrekken van stakeholders kan variëren van compensatie, volwaardig aandeelhouderschap tot zonnepanelen op het buurthuis. En dan zijn er ook nog combinaties denkbaar. Dit traject is een onderdeel van het gehele participatieproces zoals eerder beschreven en daarmee een middel om het doel, het realiseren van duurzame energieopwekking in de vorm van windenergie, te kunnen realiseren.

Er is veel mogelijk op het gebied van samenwerking en participatie.

Een initiatiefnemer mag rekenen op actieve medewerking van de gemeente op het gebied van omgevingsmanagement (zie Hoofdstuk 3.1), waarbij vroegtijdig de betrokkenheid van stakeholders wordt gerealiseerd.

## Participatiemodellen





### 3.5 Waarom willen stakeholders meedoen?

Tegen windturbines bestaat soms weerstand op basis van argumenten als horizonvervuiling, natuurschade en waardedaling van woningen. Anderen willen meedoen omdat windenergie een duurzame manier is om energie op te wekken.

Uit hoofdstuk 1 is de algemene noodzaak gebleken, maar wat motiveert individuele stakeholders nu om mee te doen? Ontwikkeling van duurzame energiebronnen zoals wind is onvermijdelijk. Met de ontwikkeling van windparken zijn er investeringen benodigd en komen er geldstromen op gang. Wanneer windturbines wezenlijk van invloed op hun omgeving zijn, kan een deel van de investeringsruimte worden benut en ingezet om bij te dragen aan de kwaliteit van de omgeving. Uiteraard uitsluitend indien dit fiscaal mogelijk is.

Een sociaal sterke wijk heeft veel waarde en een gezamenlijk initiatief of deelname, kan die waarde versterken. De combinatie van participatie en aandeelhouderschap is sterk, wanneer gezamenlijk energie wordt bespaard, ingekocht en opgewekt. Dat versterkt onder meer de sociale banden in die wijk/plaats.

### 3.6 Vormen van betrekken van stakeholders

Bij de ontwikkeling van windparken in Nederland zien we verschillende vormen van participatie ontstaan. De gemeente Rotterdam vindt deze voorbeelden inspirerend. We hebben het voorbeeld Goeree-Overflakkee met de energiecoöperatie Deltawind als inspiratievoorbeeld opgenomen in deze Leidraad.

Tevens willen we graag benadrukken dat de besproken vormen niet uitputtend zijn en niet verplicht zijn. Wij willen als gemeente Rotterdam dan ook niet één bepaalde vorm voorschrijven, maar deze vormen als inspiratie benoemen. Wij willen graag dat er een dialoog ontstaat tussen de initiatiefnemer(s) en stakeholders van een windpark, als onderdeel van een zorgvuldig participatieproces. De uitkomst van datzelfde participatieproces kan dus ook leiden tot andere vormen van het betrekken van stakeholders dan in deze Leidraad beschreven. Indien de initiatiefnemer(s) en stakeholders, in gevallen waarin turbines van wezenlijke invloed op hun omgeving zijn elkaar maar vinden in de vorm(en) en uitwerking(en), als uitkomst van de dialoog. Bij de ontwikkeling van een windpark zijn grootschalige investeringen nodig. Burgers kunnen met een energiecoöperatie mede-eigenaar worden van een windpark door middel van aandeelhouderschap. Investerings via obligaties is ook mogelijk. Bij beiden kunnen rendementen worden uitgekeerd die vaak zijn gekoppeld aan de jaarresultaten in kWh van het windpark. Deze middelen kunnen



Foto: Frans Berkelaar

betrokkenen naar eigen wens besteden. Het oprichten van een gebiedsgericht fonds is een ander voor de hand liggend instrument. Via bijvoorbeeld een windfonds kan een bijdrage worden geleverd aan de realisatie van duurzame energieprojecten zoals bijvoorbeeld zonnepanelen, duurzame woningverbetering of walstroom in de haven. Er kan ook gedacht worden aan een duurzame besteding zoals maatschappelijke voorzieningen zoals een zwembad, openbare ruimte of een vereniging. Vormen van het betrekken van omwonenden en belanghebbenden hoeven niet afzonderlijk te worden gebruikt, maar kunnen in combinatie worden ingezet.

De gemeente beschikt over diverse publiekrechtelijke instrumenten om het participatietraject vorm te geven. De bedrijven Ecofys en Houthoff Buruma hebben gezamenlijk een handleiding opgesteld waar, in hoofdstuk 5, melding maakt van maar liefst 28 soorten participatie. Dit hoofdstuk uit de Leidraad beperkt zich tot het benoemen van een aantal voorbeelden. Voor het volledige overzicht aan mogelijkheden wordt verwezen naar: [http://www.houthoff.com/fileadmin/user\\_upload/Popular\\_Topics/HB\\_Handleiding\\_Boekje\\_Digitaal\\_DEF.pdf](http://www.houthoff.com/fileadmin/user_upload/Popular_Topics/HB_Handleiding_Boekje_Digitaal_DEF.pdf)

### 3.6.1 Aandelen- en obligatieuitgifte

Door middel van een aandelenuitgifte aan stakeholders kunnen deze financieel participeren in de vennootschap (bijvoorbeeld een BV) die het windpark zal exploiteren. Daarmee hebben zij, afhankelijk van de rechten die aan de aandelen verbonden zijn, een zeggenschap en dragen zo niet alleen de lasten maar ook bepaalde lusten. Door middel van obligatieleningen kunnen stakeholders ook financieel participeren in het project. Een obligatielening geeft de omwonenden alleen geen zeggenschapsrechten.

### 3.6.2 Coöperatie of windvereniging

Omwonenden kunnen mede lid worden van een coöperatie die het windpark zal exploiteren. Zij kunnen als lid recht hebben op bepaalde winstuitkeringen die gerelateerd zijn aan de prestaties van het windpark. Daarmee dragen zij niet alleen de lasten maar ook bepaalde lusten. Daarnaast zijn aan een lidmaatschap zeggenschapsrechten verbonden.

### 3.6.3 Grondexploitatieplan

Een gemeente kan wettelijk de verplichting hebben om voor een planbesluit t.b.v. een windpark een grondexploitatieplan vast te stellen. Een grondexploitatieplan kan worden gezien als een participatie-instrument als daarin bovenwijkse voorzieningen of kosten voor andere ontwikkelingen (dan het windpark) worden opgenomen, die bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving van een windpark. De gemeente of provincie stelt een grondexploitatieplan samen met een bestemmings- of inpassingsplan vast. In een grondexploitatieplan kunnen fondsbijdragen worden opgenomen, mits daarover in een structuurvisie aanwijzingen zijn gegeven (art. 6.13 lid 7 Wro). Het moet dan gaan om samenhangende ontwikkelingen op verschillende locaties (verevening).

## Inspiratie Windcoöperatie Deltawind deel 1

De Coöperatie Deltawind is eind jaren tachtig ontstaan op initiatief van eilandbewoners. Gezamenlijk wilden zij een windturbine plaatsen. In 1991 is de eerste windturbine aangekocht. Na realisatie van Windpark Kramer met 34 turbines (in samenwerking met coöperatie Zeeuwind) is Goeree-Overflakkee in 2020 energie-neutraal en heeft daarmee 225 MW aan windenergie gerealiseerd.

### Windpark Kramer 'van en voor de regio'

Binnen Windpark Kramer zijn 2 geldstromen:

1. Investering in Windpark Kramer  
3500 leden van de coöperatie Zeeuwind en coöperatie Deltawind investeren in windenergie door middel van een lening aan de coöperaties en worden hierdoor mede-eigenaar. De ledenleningen worden geïnvesteerd in Windpark Kramer dat voor ruim 70.000 huishoudens duurzame energie zal produceren. De opbrengst van het park gaat naar de regio. Een deel gaat terug naar de leden in de vorm van rente op de leningen. Een ander deel wordt gereserveerd voor volgende duurzame energieprojecten en een laatste deel wordt gebruikt voor een financiële bijdrage aan maatschappelijke projecten in de regio.

### 3.6.4 Wind- of energiefonds

Met oog op mogelijke toekomstige ontwikkelingen, spreken we liever over een 'energiefonds' dan een specifiek windfonds. Immers, energie als onderwerp wel opwekking als besparing en daarbinnen zijn weer vele variabelen mogelijk.

En ten aanzien van besparing gelden voorbeelden als isoleren van de woning, vervangen van installaties en apparatuur, bewustwording (terugdringen verbruik). Een fonds kan worden ingezet om investeringen die passen binnen dit thema te financieren, bekostigen of subsidiëren. Een initiatiefnemer van een windproject, stakeholders en in ieder geval de gemeente, maken een afspraak waarin de initiatiefnemer zich verplicht tot een afdracht uit de exploitatie van het windproject voor financiering van lokale projecten ten behoeve van de stakeholders.

De mogelijkheid dat de gemeente zelf de eigen inkomsten als gevolg van de realisatie van het windturbinepark (denk aan leges) afdraagt aan het fonds, dient per geval te worden verkend. Hier is een apart raadsbesluit voor nodig. Wanneer de gemeente dit doet, stelt zij zich naast de initiatiefnemer op en wordt gezamenlijk invulling gegeven aan een gebiedsgebonden bijdrage.

## Inspiratie Windcoöperatie Deltawind deel 2

### Windpark Krammer 'van en voor de regio'

#### 2. Windfonds

Van elke opgewekte MWh aan elektriciteit door Windpark Krammer wordt € 0,50 aan het Windfonds gedoneerd. De donatie aan het Windfonds is afhankelijk van de jaarlijkse windopbrengst en bedraagt op jaarbasis naar verwachting circa € 150.000.

De gelden van het Windfonds worden op een tweetal manier toebedeeld:

Ten eerste is er voor huishoudens binnen een straal van 2,5 kilometer van het windpark een tegemoetkoming in de stroomrekening indien er gekozen wordt voor groene stroom. Hoe dichter iemand bij het windpark woont, hoe hoger de tegemoetkoming in de groene stroomrekening is. Dit loopt uiteen van € 720 tot € 240 per jaar.

Ten tweede worden de gelden verdeeld over de drie omliggende gemeenten. De projecten die vanuit het Windfonds worden gefinancierd, zijn gericht op een verduurzaming van de omgeving van Windpark Krammer. Zoals zonnepanelen op het buurthuis, maar ook duurzaam samenleven. Zo kan het bijvoorbeeld ingezet worden om een lokale vereniging te ondersteunen.

Omwonenden moeten worden betrokken bij het definiëren van de lokale doelen en activiteiten waar het fonds in kan investeren. De gemeente erkent het belang van een goede balans tussen een collectieve en individuele aanpak. Een fonds kan meer gericht zijn op investeringen in maatschappelijke voorzieningen (het collectief), maar dat neemt niet weg dat ook individuele participatie mogelijk moet zijn via bijvoorbeeld obligaties (complementariteit). Daar het één, het ander niet uitsluit, zal ook hier locatiespecifiek gekeken dienen te worden wat realistisch is.

## 3.7 Oog voor de businesscase

De inzet van bepaalde vormen van participatie zal de investerings- of operationele kosten van een windpark verhogen of de inkomsten doen verminderen. Om die redenen kunnen zij de businesscase in gevaar brengen.

Een belangrijk aandachtspunt is dat de businesscase niet al op voorhand in gevaar wordt gebracht door in een vroeg stadium van het ontwikkelingsproces definitieve keuzes te maken die de financiële haalbaarheid van het windpark in gevaar kunnen brengen. Een definitieve keuze over de vormen van het betrekken van stakeholders die het projectrendement kunnen beïnvloeden, moet pas worden gemaakt als het cumulatieve effect van die instrumenten op dat projectrendement is beoordeeld. Let ook op de extra kosten van participatie- en communicatie-inspanningen in de ontwikkelingsfase van een project.





## Hoofdstuk 4

# De Rotterdamse ruimtelijke inpassing

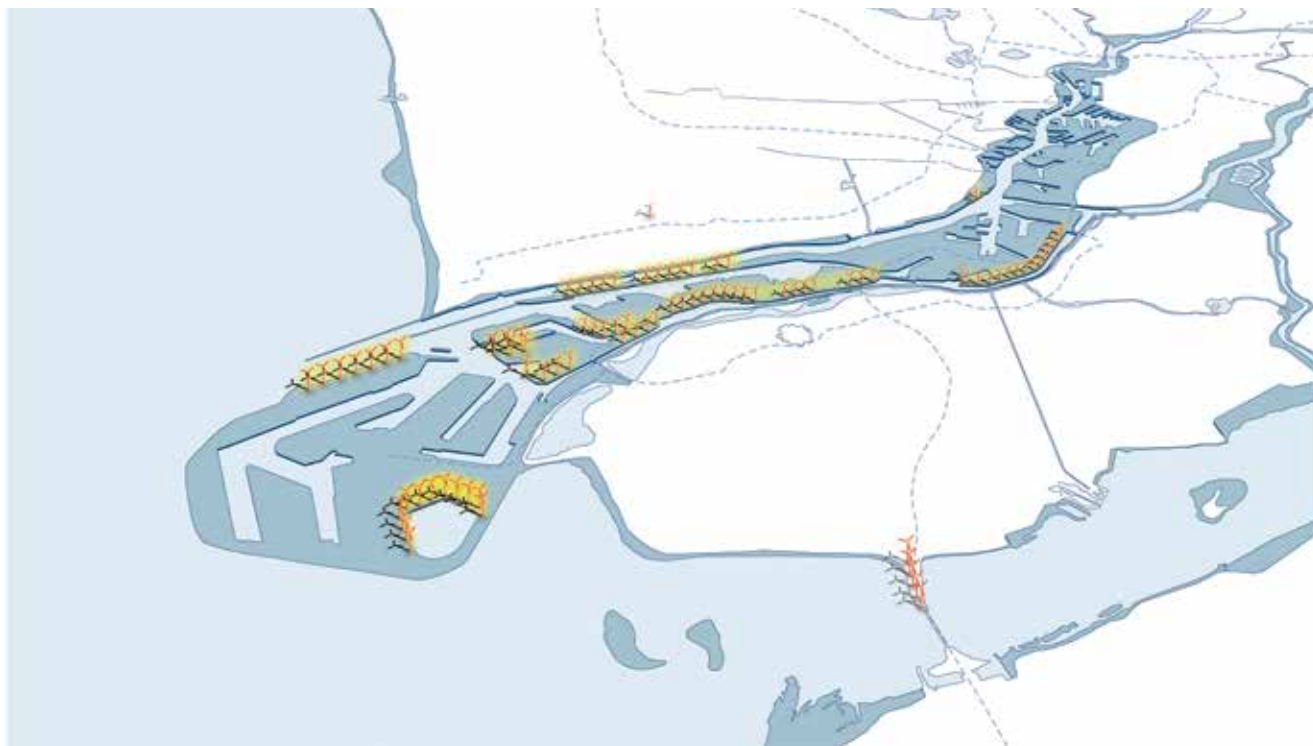
### 4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden handreikingen gedaan voor het waarborgen van ruimtelijke kwaliteit, waardoor verstoring van het landschappelijk beeld kan worden tegengegaan. Hierbij wordt expliciet gekeken naar het beperken van negatieve effecten. De uitspraken die worden gedaan, hebben een generiek karakter; zij benoemen ruimtelijke wensen en ambities en vormen uitgangspunten voor de verdere uitwerking per locatie. Dit hoofdstuk wordt vanuit de ruimtelijke-technische invalshoek benaderd maar laat onverlet hetgeen hiervoor over de participatietrajecten is beschreven.

De energietransitie gaat gepaard met veranderingen in zichtbaarheid en ruimtebeslag. We zijn gewend dat energiebronnen onzichtbaar ondergronds zijn weggestopt. Duurzame energiewinning zal echter een zichtbaar

onderdeel van ons landschap gaan vormen. Windturbines hebben een steeds groter ruimtelijk effect op onze leefomgeving. De situering van windturbines in ons (verstedelijkte) landschap is dus expliciet een ruimtelijke ontwerpogave. In de Rotterdamse haven staat inmiddels een groot aantal windturbines. Een aanzienlijk deel hiervan zal vervangen gaan worden door nieuwe types ('re-powering').

De trend is dat windturbines de afgelopen jaren steeds groter en hoger zijn geworden. Moderne windturbines hebben een masthoogte van ongeveer 100-135 meter en een tiphoogte van 150-200 meter. Recente windprojecten maken duidelijk dat deze nieuwe generatie windturbines vraagt om een nieuwe ruimtelijke benadering. De ruimtelijke werking van de huidige generatie windturbines laat zich niet vergelijken met de kleinere windturbines zoals we die kennen uit het verleden.



Vogelvlucht - windturbines als lange lijnen op de scheiding van water en land.



Bij landschappelijke inpassing kan een onderscheid worden gemaakt tussen beleving, veiligheid en gevoeligheid. Beleving betreft het waarnemen van windturbines en de daarbij behorende associaties en waardeoordelen. Het is bij uitstek het aspect waarop geen 'harde' regels te geven zijn omdat persoonlijke interpretaties en locatiespecifieke kenmerken een rol spelen. Veiligheid slaat op alles wat in wetgeving is vastgelegd met als doel ons te behoeden voor calamiteiten en overlast. In het havengebied zijn met name ook de leveringszekerheid en domino-effecten van belang: windturbines mogen niet naast belangrijke leidingstroken staan. Bij een calamiteit in de leidingenstrook kunnen in het hele havengebied problemen met de leveringszekerheid en de veiligheid ontstaan. In Nederland ontbreken vaste minimumafstanden voor windturbines tot aan gevoelige objecten zoals woningen, maar zijn deze per locatie gebaseerd op maximaal toelaatbare geluidniveaus. Wel zijn er op basis van deze verschillende afstanden algemene vuistregels te geven. Gevoeligheid betreft de mogelijke onverenigbaarheid van windturbines met andere functies zoals woon-, recreatie- en/of natuurgebieden en industriële installaties. Het is zeker niet zo dat windturbines per definitie onverenigbaar zijn met bijvoorbeeld natuur- en recreatiegebieden. Dit dient per concreet geval te worden bekeken. Op basis van de huidige inzichten ten aanzien van de punten hierboven zijn locaties in beeld waar de realisatie van windturbines mogelijk is. Het is echter

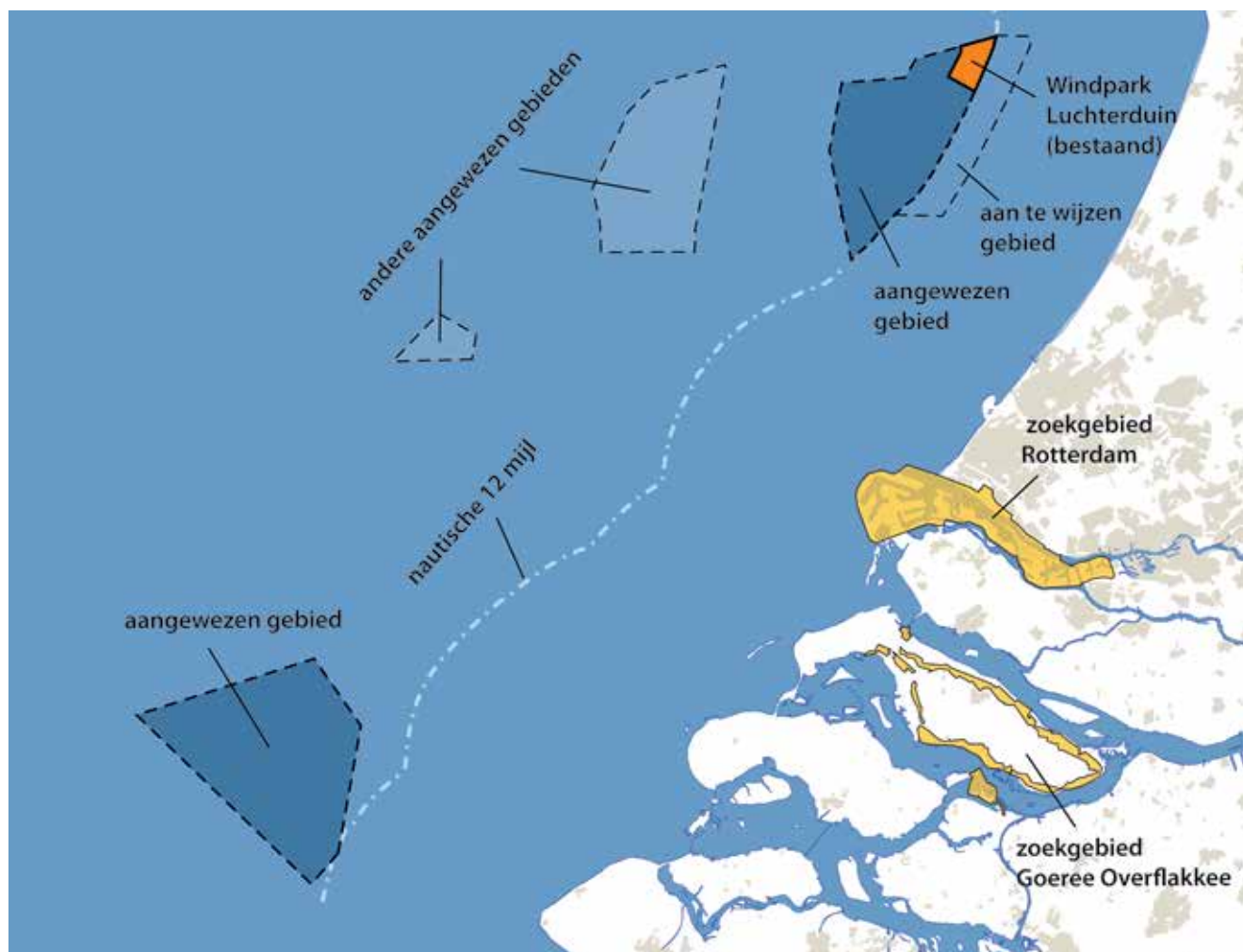
onmogelijk voor de komende decennia alle mogelijkheden voor plaatsing nu al te overzien; een vaststaand eindbeeld is daarom niet te geven.

Deze Leidraad vormt dan ook geen 'blauwdruk' of 'plan', maar heeft juist een algemeen karakter. Het beschrijft de condities waaronder nu en in de toekomst koers kan worden bepaald voor wat betreft de plaatsing van windturbines.

## 4.2 Ruimtelijke inpassing

### 4.2.1 Nationale schaal en rijksbeleid

De Leidraad Windenergie vormt het gemeentelijk kader voor het plaatsen van windturbines. Naast dit kader op lokaal niveau is er ook beleid op provinciaal en nationaal niveau dat van belang is. In de afgelopen jaren is een groot aantal nota's van Rijk en Provincie [1,2,3] verschenen over windenergie, waarin wordt gepleit voor het betrekken van het landschap bij het inpassen van windturbines. Het maken van een landschapsontwerp wordt daarbij als voorwaarde voor maatschappelijke acceptatie gezien. Er is nog weinig bekend over de impact die de nieuwe generatie windturbines op de schoonheid en verscheidenheid van ons landschap zal hebben. De maat en onderlinge afstand van windturbines staan in geen verhouding meer tot losse gebouwen, woonbuurten, bomen, het cultuur-historisch landschap et cetera. Inpassing van windturbines



Windenergie West-Nederland – energielandschap waarvan Rotterdam onderdeel is.



is dus een ruimtelijke opgave, waarbij ontwerpend onderzoek nodig is, op de regionale schaal en met oog voor de derde dimensie.

Het beleid van het rijk is gericht op het vrijwaren van grote delen van Nederland door concentratie van windturbines in specifieke landschappen. Windturbines kunnen grote landschapspatronen zichtbaar maken en daarmee het verhaal vertellen van de landschappelijke samenhang op regionale of nationale schaal. Specifiek voor Rotterdam is de ligging van de delta en het industriële karakter van het havenlandschap. Windturbines versterken dit robuuste karakter. Zij drukken de economische en logistieke dynamiek uit van Rotterdam als poort naar de rest van de wereld.

De ruimtelijke inpassing van windturbines is geen gemakkelijke opgave. Stedelijk gebied en industriegebied zijn als gevolg van het intensief grondgebruik complexe vestigingslocaties voor windparken.

Cultuurhistorisch of landschappelijk waardevolle gebieden zijn kwetsbaar. Hoge turbines zijn daarom uitgesloten in Nationale Landschappen, Natura 2000-gebieden, beschermde natuurmonumenten, de Ecologische Hoofd Structuur (EHS), Provinciale landschappen en Topgebieden Cultureel Erfgoed. Om de beoogde nationale doelen te halen zijn door Rijk en Provincie in de regio Rotterdam specifieke locaties voor windenergie aangewezen. Deze zijn het resultaat van een afweging tussen eisen vanuit windenergie en voorwaarden vanuit landschap en ruimtelijke kwaliteit.

Op de aangewezen locaties kan windenergie gecombineerd worden met technische infrastructuur, grootschalige bedrijvigheid en grootschalige scheidslijnen tussen land en water. Zo wordt versnippering over de hele provincie voorkomen.

#### 4.2.2 Stad en haven

Deze Leidraad bekijkt de plaatsing van windturbines als een samenhangend geheel, hoewel voor de haven en de stadsregio twee aparte convenanten gesloten zijn (4,5). Voor het onderscheid tussen stad en haven wordt de gebiedsafbakening van beide convenanten aangehouden. Ruimtelijk sluiten stad en haven - zoals op Landtong Rozenburg - echter soms naadloos op elkaar aan, zodat een integrale ruimtelijke benadering noodzakelijk is.

De inpassing van windturbines in het havengebied is een complexe opgave. Er is niet zonder meer vrij te beschikken over grond waar turbines geplaatst kunnen worden. Conflicterende belangen en bestaande ruimteclaims maken de inpassing tot een hele uitdaging.

Binnen de stadsregio zijn vooralsnog maar in beperkte mate windturbines voorzien. Grootschalige infrastructuur - zoals de zone langs de A-15 - kan ruimtelijk versterkt worden door de plaatsing van windturbines. De ruimte rondom de grootschalige infrastructuur is echter beperkt; een substantiële hoeveelheid windturbines is hier nauwelijks te plaatsen. Wel kunnen één of enkele windturbines bij op- en afritten van snelwegen fungeren als moderne iconen van duurzaamheid en zo als 'stadspoorten' de entrees naar de stad markeren. Voor de stadsregio geldt - net als in de haven - dat voorzichtigheid geboden is; mogelijke conflicten met andere functies liggen voor de hand.

In feite wordt met de hier beschreven insteek voortgebouwd op de weg die de afgelopen decennia is ingeslagen. Bestaande windturbineopstellingen, zoals die op Landtong Rozenburg en langs de A-15 en het Hartelkanaal, benadrukken al de aanwezige lange lijnen van de Nieuwe Waterweg, het Hartelkanaal en belangrijke transportassen.

## 4.3 Ruimtelijk kader

### 4.3.1 Inleiding

In deze paragraaf worden handreikingen gedaan voor ruimtelijke kwaliteit. Moderne windturbines hebben een grote visuele impact die vaak reikt tot over de gemeentegrens. Ruimtelijke argumenten gaan - nadat de keuze is gevallen op een specifieke locatie - vooral over de wijze waarop windturbines het beste gesitueerd kunnen worden in relatie tot de bestaande ruimtelijke structuur van die locatie. De vormgeving van de windturbine staat niet ter discussie; alleen op specifieke aspecten zoals kleur kan worden gevarieerd. Windturbines worden in Rotterdam geplaatst binnen een bestaande context; ze staan nooit op zichzelf, maar figureren eerder als decorstukken in het panorama van het (haven)landschap. De hier gepresenteerde handreikingen over beeldkwaliteit omvatten drie schaalniveaus, te weten:

- landschap (4.3.2)
- stedenbouw (4.3.3)
- vormgevingsaspecten van de windturbine zelf (4.3.4)

### 4.3.2 Landschap

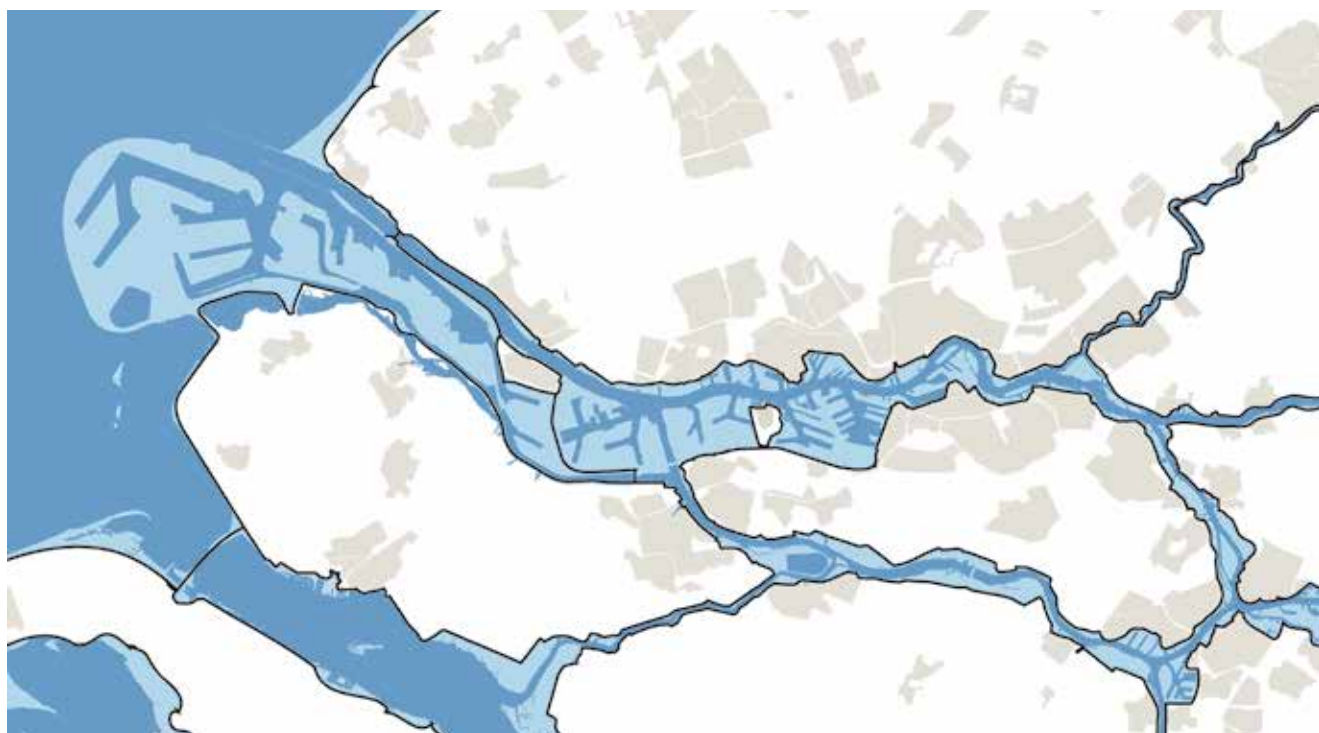
Deze paragraaf beschrijft het havenlandschap en het stedelijke landschap. Windturbines kunnen worden ingezet om stad, haven en landschap ruimtelijk te accentueren. Windturbines markeren in de delta de overgangen van land naar zee. In dit natuurlijke landschap van getijden, zeearmen en rivieren worden de windturbines gekoppeld aan de grote technische patronen in het landschap: de havengebieden, kanalen, sluizen, landtongen en dammen. Langs de Nieuwe Waterweg begeleiden windturbines de lange lijnen van de zee naar de rivier. Daardoor vormen ze een landmark bij het binnenvaren van de Rotterdamse haven.

De ruimtelijke inpassing van windturbines is echter geen gemakkelijke opgave. Stedelijk gebied en industriegebied zijn als gevolg van intensief grondgebruik een complexe vestigingslocatie voor windparken. De belangrijkste knelpunten voor het Haven Industrieel Complex zijn de beperkte beschikbare ruimte (buiten bedrijfsterreinen en infrastructuur), onzichtbare belemmeringen (zoals ondergrondse leidingen, walradardekking en lichtenlijnen) en de veiligheidsafstanden tot risicovolle activiteiten (zoals bedrijven met gevaarlijke stoffen en transport en overslag van gevaarlijke stoffen). Daarnaast mogen de leveringszekerheid van bedrijven aan de leidingenstroken en veilige en vlotte afhandeling van de scheepvaart niet worden gehinderd. Hinder kan ontstaan door beperking van het zicht vanuit de walradar en verkeerscentrales op vaarwater, door beperking van het zicht vanuit de scheepvaart op verkeerstekens (zoals lichten en lichtenlijnen) of door verstoring van de scheepsradar.

Ruimtelijke wensen zullen dus steeds moeten worden gezien binnen wat technisch mogelijk is.

### 1. Havenlandschap

In deze paragraaf worden handreikingen gedaan waarmee een robuust ruimtelijk beeld gerealiseerd kan worden en waarmee verstoring van het landschappelijk beeld (een ruimtelijk diffuus beeld waarbij verschillende windturbineopstellingen niet meer van elkaar te onderscheiden zijn) tegen kan worden gegaan.



De zuidwestelijke delta: de overgang van stad naar land. Windturbines zijn onderdeel van het buitendijks gelegen havenlandschap.



Windturbines benadrukken de 'lange lijnen' en vormen onderdeel van het havenlandschap. (foto: beeldbank Rijkswaterstaat).

### Lijnopstellingen

- Lijnopstellingen die de 'lange lijnen' in het landschap volgen, en deze zo ruimtelijk accentueren, hebben de voorkeur. Plaatsing langs de buitencontour van de Tweede Maasvlakte kan werken als een 'ruimtelijk afrondend gebaar'. Waar locaties gekenmerkt worden door rechte lijnen hebben rechtlijnige opstellingen de voorkeur. Bij kromme lijnen hebben in een bocht geplaatste opstellingen de voorkeur.
- Verschillende lijnopstellingen zijn bij voorkeur als zodanig herkenbaar. Parallel aan elkaar geplaatste lijnen hebben voldoende onderlinge afstand waardoor ze visueel herkenbaar blijven.

### Ruimtelijke eenheid

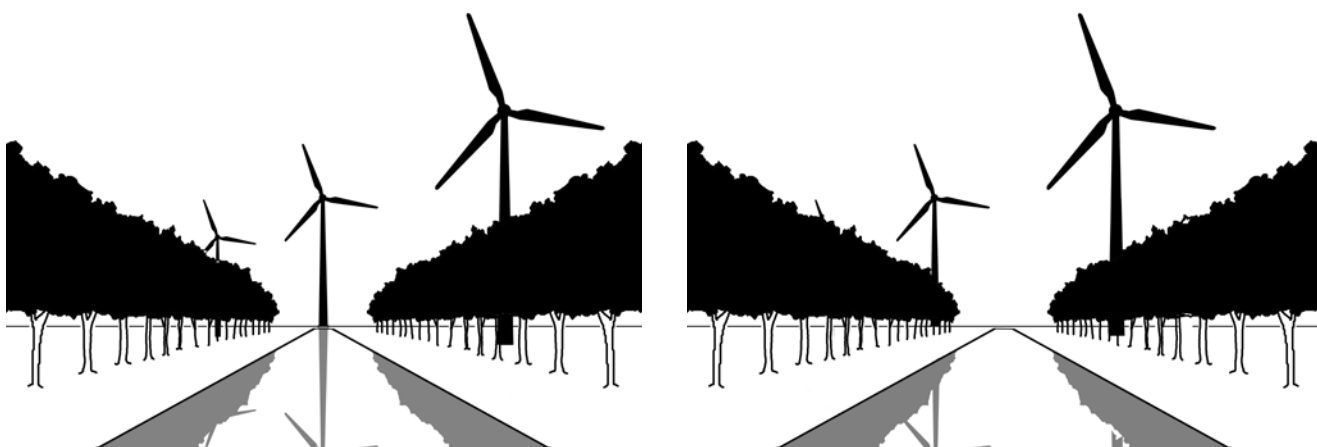
Lijnopstellingen hebben een robuust karakter en stralen visuele rust uit doordat ze een ruimtelijke eenheid vormen. Dit kan worden bereikt door onderlinge afstemming wat betreft type, hoogte, kleur, rotordiameter, onderlinge afstand en de vormgeving van het maaiveld.

### Groeilijnen

Het realiseren van 'groeilijnen', waarbij nieuwe windturbines aansluitend in een bestaande rij worden geplaatst vraagt bijzondere aandacht, omdat hier snel sprake is van verstoring van het landschappelijk beeld. Hoe het best ruimtelijk kan worden aangesloten op een bestaande windturbineopstelling is een ontwerpvoorbeeld dat per locatie bekeken dient te worden.

### Zichtlijnen

Bestaande zichtlijnen langs de as van langgerekte waardevolle landschappelijke en stedelijke ruimten zoals straten, kanalen en groene corridors dienen gevrijwaard te blijven van windturbines die het zicht dichtzetten (zie tekening). Per concrete locatie zal een landschappelijke analyse uitsluitend moeten geven of er belangrijke te respecteren zichtlijnen zijn.



Windturbines dienen niet in de as van belangrijke zichtlijnen te worden geplaatst (beeld links), maar ter zijde daarvan (beeld rechts).

## 2. Stedelijk landschap

Voor de locaties in de stedelijke invloedssfeer geldt dat ook hier zoveel mogelijk in samenhangende eenheden wordt gedacht, maar tevens dat de ruimte voor grootschalige lijnopstellingen ontbreekt. De plaatsing van windturbines vertelt hier een ander ruimtelijk verhaal. Specifiek hiervoor gelden de volgende handreikingen:

### Ruimtelijke eenheid – het cluster

Rondom de ringwegen van Rotterdam zijn windturbines kansrijk. Solitair of als duo/trio in een cluster geplaatst bij op- en afritten markeren ze als icoon de entree tot de stad. Hier worden niet noodzakelijkerwijs lijnopstellingen nagestreefd. Binnen één cluster wordt gestreefd naar een zo groot mogelijke eenheid.

### Zichtlijnen

Ook voor het stedelijk landschap gelden de eerder beschreven regels ten aanzien van zichtlijnen.

### Solitair

Deze Leidraad richt zich op windturbineopstellingen grenzend aan grootschalige landschappelijke ruimtes zoals kanalen, wegen en havens. Voor solitair geplaatste windturbines op eigen (bedrijfs)terrein geldt dat deze in de regio Rotterdam nu nog geen hot item zijn. De verwachting is dat aanvragen voor turbines op eigen terrein beperkt zullen blijven.

Indien op termijn blijkt dat de komst van windturbines op eigen terrein een hoge vlucht neemt en verstoring van het landschappelijk beeld en de leefomgeving op de loer ligt, kan de Leidraad worden aangepast. Hetzelfde geldt voor solitair geplaatste windturbines in woonwijken.

De gemeente stimuleert kleinschalige initiatieven.

De VRM (Visie Ruimte en Mobiliteit) [9] (zie Bijlage 2), opgesteld door de Provincie Zuid-Holland in 2014, geeft richtlijnen voor het plaatsen van kleinere windturbines. Het plaatsen van windturbines met een vermogen van meer dan 30 kW buiten de locaties voor windenergie in het bestemmingsplan wordt in de VRM uitgesloten. Er kan beperkt worden afgeweken, rekening houdend met de lokale omstandigheden.

In afwijking van het bovenstaande is het toelaten van middelgrote windturbines met een as-hoogte tot en met 45 meter mogelijk binnen de stedelijke agglomeratie en de regionale kernen. Of plaatsing daadwerkelijk mogelijk is, hangt af van de lokale omstandigheden. Dit is ter beoordeling van de gemeente. De provincie kan wel een zienswijze indienen indien te weinig rekening is gehouden met het omringende landschap en de landschappelijke, cultuurhistorische, ecologische en recreatieve kwaliteiten.



De Ring van Rotterdam en de A-15 zone. Windturbines zijn onderdeel van het infrastructurele landschap.



Rotterdam verstedelijkt landschap. (foto: Aeroview Rotterdam).

#### 4.3.3 Stedenbouw

Naast versterking van de landschappelijke structuur speelt ook de relatie met de aangrenzende ruimte een grote rol, waarbij lokale condities van invloed zijn. De ruimtelijke aspecten hebben hier een tweeledig karakter. Aan de ene kant zijn er beperkingen ten aanzien van milieutechnische aspecten (Hoofdstuk 6). Daarnaast zijn er overwegingen van ruimtelijke aard:

- De plaatsing van windturbines in een concrete locatie is een ontwerpogave. De ruimtelijke impact van windturbines wordt inzichtelijk gemaakt door middel van 3D-visualisaties. Het gaat hierbij vooral om de waarneming van windturbines vanaf het maaiveld (ooghoogte-niveau). De visualisaties dienen natuurgetrouw de toekomstige situatie weer te geven. Hiervoor is noodzakelijk dat zij niet een 'artist impression' zijn, maar zijn gebaseerd op 3D- softwareprogramma's. Met welke software de visualisaties worden gemaakt, door wie en welke partij deze financiert wordt vooraf bij ieder afzonderlijk windproject bepaald. Er worden alleen 3D visualisaties geëist voor windprojecten waarvan redelijkerwijs mag worden aangenomen dat deze een visuele impact hebben op aangrenzende woongebieden. Dit is in ieder geval zo indien de turbines op minder dan 1 kilometer afstand staan.
- Windturbines respecteren zoveel mogelijk bestaande omgevingskwaliteiten, ook tijdens de bouwfase. Bomen en bestaande groenstroken worden waar mogelijk gespaard. Ook privatiseren windturbine-opstellingen de bestaande openbare ruimte niet. De voet van de turbine vormt geen onderbreking van groenstrook, kade of oever en heeft een zo klein mogelijke footprint.

- Veranderingen in de omgeving worden zoveel mogelijk tot een minimum beperkt. Voor aanleg en onderhoud worden zoveel mogelijk bestaande wegen gebruikt, waarbij rekening wordt gehouden met de noodzaak van permanente kraan-opstelplaatsen nabij windturbines. Deze opstelplaatsen worden zoveel mogelijk ingepast binnen bestaande verharde gedeelten. Alleen indien er geen andere mogelijkheid bestaat wordt de opstelplaats ingepast in bestaand groengebied. Hierbij wordt de noodzakelijk toe te voegen verharding tot een minimum beperkt, en wordt, indien mogelijk, gewerkt met half-verharding.
- Nader onderzoek per locatie dient duidelijk te maken wat de minimaal benodigde afstand is voor plaatsing van windturbines ten opzichte van gevoelige bestemmingen zoals woningen.

Voor wat mensen ruimtelijk acceptabel, mooi, lelijk of afkeurenswaardig vinden, zijn geen ruimtelijke normen te geven omdat de omstandigheden ter plekke (aanwezige bebouwing en bomen) van invloed zijn. Bij concrete locaties kan door middel van een ruimtelijke verkenning worden bepaald wat de ruimtelijke impact is van plaatsing bij verschillende afstanden.

De Leidraad vormt de basis voor verdere uitwerking. Daarbij horen ook gesprekken met omwonenden over hoe de ruimtelijke inpassing het best kan worden ingevuld. De Leidraad gaat niet over de locatiekeuze op zich (waar? waarom?). Die wordt bepaald op provinciaal niveau. De Leidraad gaat specifiek over het traject dat volgt op de vaststelling waar een windpark gaat komen (hoe? op welke wijze?).

#### 4.3.4 Vormgeving van de turbine

De afgelopen jaren heeft de vormgeving van windturbines zich ontwikkeld van klein, recht en hoekig naar groot en aerodynamisch. Niets in schaal en vormgeving refereert nog aan de leefomgeving, behalve de grote schaal van rivieren, havenlandschappen en infrastructuur. Moderne windturbines hoeven niet ruimtelijk benadrukt te worden; ze vallen al meer dan genoeg op. Het is dus zaak de vormgeving zo rustig, terughoudend en neutraal mogelijk te houden en aansluiting te zoeken bij de omgeving. Hiervoor zijn de volgende handreikingen te geven:

- Er geldt een terughoudend kleurgebruik door het gebruik van wit- of lichte grijs tinten (geen kleuraccenten, ook niet in de vorm van een zogenaamde 'groene voet').
- Reclame- of bedrijfsuitingen op windturbines zijn niet toegestaan [7].
- Verrommeling rondom de voet van de windturbine kan worden vermeden door integratie van technische randobjecten zoals transformatoren en toegangsbeveiliging, of door deze te combineren in één bouwwerk met een eenvoudige hoofdvorm.
- Windturbineopstellingen leggen zo weinig mogelijk beslag op de directe omgeving. De vormgeving van de voet van de turbines krijgt bijzondere aandacht.
- Het nachtbeeld is rustig en weinig in het oog springend. Verlichting op de turbines wordt alleen toegepast indien dit vanuit eisen van de luchtvaart noodzakelijk is.

- Indien mogelijk kunnen zendinstallaties geïntegreerd worden met windturbines, zodat de plaatsing van losse zendmasten nabij windturbines wordt vermeden. De wenselijkheid van deze oplossing dient per windproject te worden vastgesteld.

Windpark Nieuwe Waterweg is een goed voorbeeld van een gebiedgebonden bijdrage. Vanuit de exploitatie van het windpark wordt hierbij geld gestort in een gebiedsfonds, bedoeld voor een kwalitatieve verbetering van het aangrenzende recreatiegebied De Oranjesonnen. Rotterdam is op zoek naar meer van dit soort initiatieven die de energietransitie positief op de kaart kunnen zetten. Experimenten en spraakmakende vernieuwende (energie-)concepten worden daarbij niet geschuwd. Er kan gedacht worden aan diverse uitwerkingen:

- Een informatiecentrum voor windenergie om publieke participatie te stimuleren.
- Een landschappelijke inrichting aan de voet van een (reeks van) windturbines, mogelijk met een educatieve functie, als testsite voor nieuwe (wind-)energie technologie, als land-art project of (water)park. Windturbines kunnen onderdeel gaan vormen van toeristisch- recreatieve knooppunten. Een specifieke inrichting met een hoge gebruikswaarde kan een positieve associatie met windenergie bewerkstelligen of versterken.



Ruimtelijke samenhang door onderlinge afstemming (foto: Gemeente Rotterdam).

De door de gemeente Rotterdam gestelde Welstandseisen worden ook door het Q-team van het Havenbedrijf Rotterdam gehanteerd. Een groot deel van de haven is welstandvrij, maar ook daar hanteert het Havenbedrijf Rotterdam de Rotterdamse welstandseisen, indien de uit te geven gronden in beheer bij het havenbedrijf zijn. Als de grond van derden is en buiten de welstandsplichtige zones valt, wordt in deze Leidraad gepleit ook voor deze initiatieven de Rotterdamse Welstandseisen te hanteren.

## 4.4 Ontwerpen & proces

### 4.4.1 Proces

De situering van windturbines is een ruimtelijke ontwerp-opgave, en dus meer dan een optelsom van planologische, (milieu)technische en juridische argumenten. In het ontwerp komen alle argumenten juist bij elkaar. Situering van windturbines is een maatschappelijke opgave, ingegeven door de ambitie om duurzame energie te realiseren. Deze gedachte dient als basis voor het te volgen proces.

Om een voor iedereen helder en inzichtelijk proces te krijgen, zijn afspraken nodig over de te volgen route. Windturbineprojecten staan daarbij niet los van elkaar, maar worden gezien als een onderdeel van een grotere landschappelijke opgave. Omdat windturbines vanaf grote afstanden zichtbaar zijn, kan de plaatsing ervan nooit alleen lokaal worden beargumenteerd. Landschappelijke afwegingen op regionale schaal spelen dan ook steeds een rol.

Per windproject wordt door een projectteam de integrale samenhang bewaakt. Gebiedsstedenbouwkundigen en/of landschapsarchitecten doen dit vanuit het aspect landschappelijke inpassing. Voor windprojecten geldt dat per locatie maatwerk is vereist. Een vaststaand recept voor concrete invulling is er niet. Wel kunnen generieke processtappen helpen om tot een zo goed mogelijke landschappelijke inpassing te komen. We onderscheiden de volgende stappen:

#### 1. Analyse van de opgave

Er wordt gekeken naar de gewenste bandbreedte qua energieopbrengst en hoe deze gerealiseerd kan worden. Vastgesteld wordt hoe bestaande kwaliteiten zich verhouden tot de mogelijkheden om nieuwe kwaliteiten toe te voegen.

#### 2. Ruimtelijke analyse van de locatie en het omringende landschap

Een landschappelijke analyse levert randvoorwaarden op voor de plaatsing van windturbines die specifiek zijn voor de locatie. Benoemd worden welke bestaande kwaliteiten gekoesterd moeten worden en welke kwaliteiten toegevoegd kunnen worden. Bestaande windturbines in de omgeving, of reeds bekende initiatieven voor plaatsing daarvan, worden in de analyse meegenomen. Hetzelfde geldt voor eventuele regionale plaatsingsstrategieën.

### 3. Ontwerp onderzoek

Door middel van ontwerpvarianten wordt onderzocht hoe ruimtelijke en visuele samenhang tussen windturbines en landschap verkregen kan worden, en welke opstellingsvormen mogelijk zijn. In overleg worden standpunten (ooghoogte) bepaald die maatgevend zijn bij de beoordeling van de visuele impact van de plaatsing van windturbines. Doel is te komen tot enkele onderscheidende alternatieven.

### 4. Beoordeling

Alternatieven worden beoordeeld op hun effect op bestaande landschappelijke kwaliteiten, toevoeging van nieuwe kwaliteiten en beleving door waarnemers. Voor de beoordeling van ruimtelijke alternatieven wordt vastgesteld door wie ze worden beoordeeld, op basis van welke beoordelingskaders en welke invloed er is op besluitvorming. Voor bewoners is het bieden van duidelijkheid gewenst.

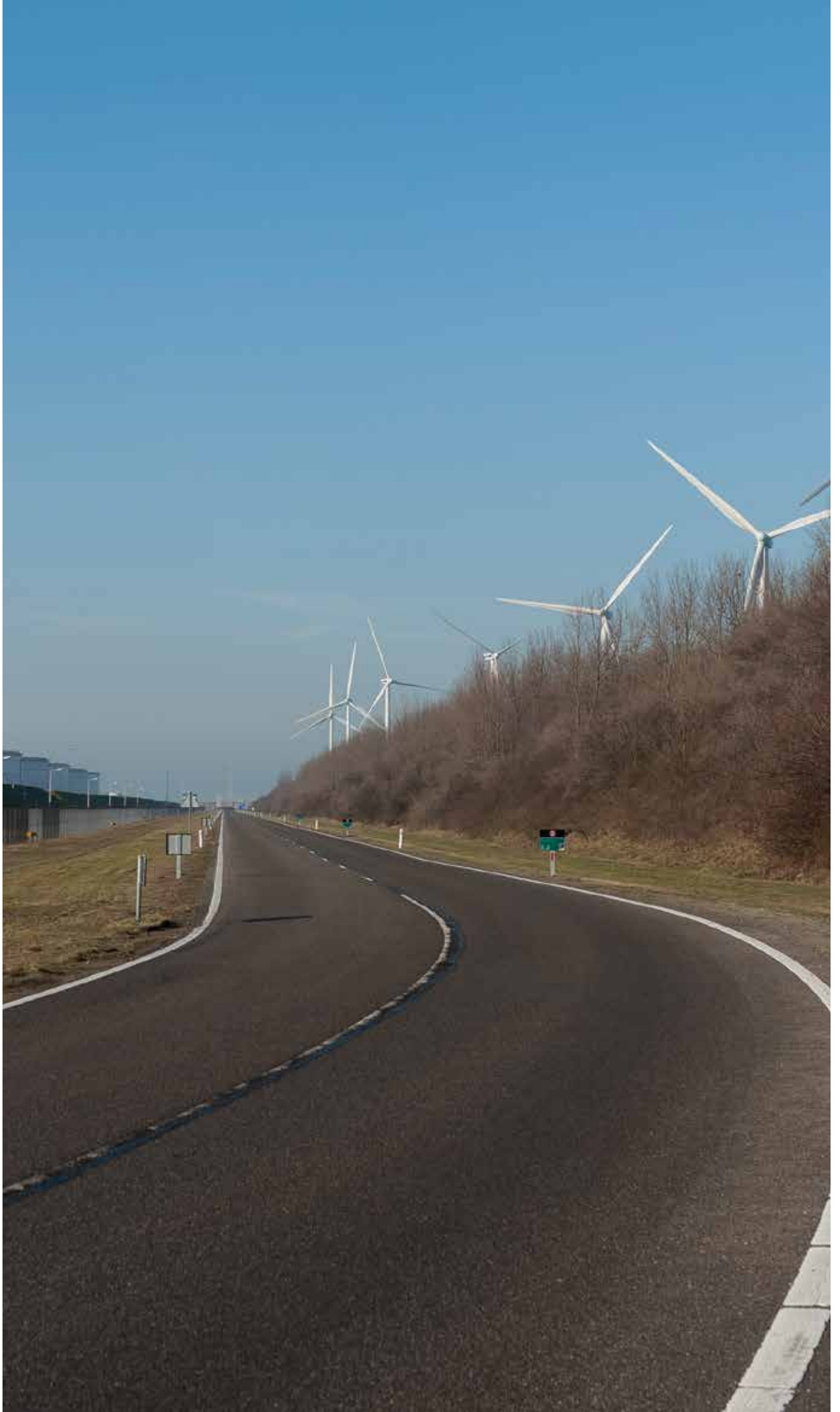
#### 4.4.2 Visualisatietechnieken

Windturbineopstellingen hebben een ruimtelijke impact die niet is te beoordelen op het platte vlak. Het trekken van een streep op de kaart is geen garantie voor het coherent waarnemen van een reeks windturbines die worden geplaatst op deze lijn. Ontwerpen voor windturbinelocaties kunnen op de plattegrond een logische relatie hebben met het landschap die vanuit ooghoogteperspectief niet herkenbaar blijkt [8]. Bij de ruimtelijke inpassing van windturbines wordt uitgegaan van de waarneming vanaf ooghoogte om onderscheidende ontwerpalternatieven op waarde te kunnen schatten. 3D-visualisaties zijn daarbij onontbeerlijk. Belangrijk is ook dat 3D-visualisaties worden gemaakt met een beeldhoek die vergelijkbaar is met de werking van het menselijk oog.

#### 4.4.3 Voortschrijdend inzicht

De inpassing van windturbines is een nieuw type ruimtelijke opgave. Mede door de toenemende omvang van windturbines zijn er nog weinig Referentiekaders. De komende jaren zullen gerealiseerde projecten steeds meer kennis en inzichten verschaffen. Deze Leidraad heeft noodzakelijkerwijs een algemeen karakter. Op projectniveau zullen veel lessen geleerd gaan worden. Inzichten uit deelprojecten en nieuwe technologische ontwikkelingen zullen aanleiding vormen de Leidraad Windenergie op termijn aan te vullen en/of te herzien, zodat nieuwe inzichten voor ruimtelijke kwaliteit operationeel kunnen worden gemaakt voor toekomstige projecten. Rotterdam wil daarbij ruimte bieden aan duurzame vormen van energiewinning waaronder windenergie en een rol spelen bij technologische innovaties op dit gebied. Contact met de Rijksadviseur voor Landschap en Water kan behulpzaam zijn bij het landschappelijk verankeren van ruimtelijke projecten op nationaal niveau, het borgen van ruimtelijke kwaliteit en het terugkoppelen van nieuwe inzichten.





# Hoofdstuk 5

## De Rotterdamse aanpak

### 5.1 Benodigde besluitvorming

Voor het realiseren van één of meer windturbines moet de gemeente diverse besluiten nemen. In veel gevallen zal de turbine niet passen in het bestemmingsplan en is planologische toestemming nodig door middel van:

- een wijziging van het bestemmingsplan, of
- een omgevingsvergunning in afwijking van het bestemmingsplan.

In het planologisch kader moet worden afgewogen of door het realiseren van één of meer windturbines nog sprake is van een goede ruimtelijke ordening.

Daarnaast zijn andere omgevingsvergunningen vereist, zoals:

- omgevingsvergunning voor het bouwen
- omgevingsvergunning beperkte milieutoets (OBM), of
- omgevingsvergunning milieu.

Ook moet worden getoetst aan het Activiteitenbesluit. In dat besluit zijn algemene regels opgenomen over externe veiligheid en verstoring door geluid, slagschaduw en lichtschildering. Indien er sprake is van bijzondere lokale omstandigheden kan de gemeente wel maatwerkvoorschriften opnemen om negatieve effecten door geluid of slagschaduw te beperken.

In Rotterdam wordt voor de planologische toestemming voor windparken meestal de procedure voor omgevingsvergunning in afwijking van het bestemmingsplan gevolgd. In dit geval is er geen sprake van een plan m.e.r.-plicht.

Op vergunningniveau (Wabo, Waterwet) is er een m.e.r.-beoordelingsplicht. Dit betekent dat het bevoegd gezag (de gemeente) op verzoek van een initiatiefnemer moet beslissen of er vanwege mogelijk belangrijke nadelige milieugevolgen van het voornemen een projectMER moet worden opgesteld.

- Indien besloten wordt dat geen projectMER noodzakelijk is, kan worden volstaan met een melding in het kader van het Activiteitenbesluit en een omgevingsvergunning beperkte milieutoets (OBM).

- Indien wel een projectMER moet worden gemaakt, zal ook een omgevingsvergunning milieu moeten worden aangevraagd. Dit brengt een uitgebreidere procedure en soms ook een zwaardere onderzoekslast met zich mee.

#### Bevoegdheidsverdeling provincie en gemeente

In de Elektriciteitswet is voor alle relevante vergunningen en ontheffingen bepaald dat windenergieprojecten tussen de 5 en 100 MW opgesteld vermogen verplicht onder een provinciale coördinatieregeling vallen.

Voor projecten waar redelijkerwijs niet valt te verwachten dat de besluitvorming daarmee daadwerkelijk kan worden versneld of andere aanmerkelijke voordelen kunnen worden behaald, kan de provincie ontheffing verlenen van deze coördinatieregeling. Voor de bestaande en in voorbereiding zijnde Rotterdamse windprojecten heeft Rotterdam afspraken gemaakt met de provincie, waardoor de gemeente de bevoegdheid heeft om vergunning te verlenen. Voor nieuwe locaties is het de intentie van de Provincie Zuid-Holland om de gemeente het bevoegd gezag te laten zijn. Dit moet echter per project worden geregeld.

#### Besluiten van andere overheden:

Daarnaast kunnen er besluiten (vergunningen, ontheffingen) van andere overheden vereist zijn:

- Een natuurbeschermingsvergunning door de provincie indien een activiteit wordt verricht in of in de nabijheid van Natura 2000- gebieden.
- Een ontheffing op basis van de Flora- en faunawet door de staatssecretaris van Economische Zaken indien een activiteit mogelijk invloed heeft op de aanwezigheid van dier- en plantsoorten.
- Een watervergunning op basis van de Waterwet door de minister van Infrastructuur en Milieu of het waterschap indien een activiteit wordt verricht in een watersysteem.
- De Omgevingswet die in 2019 in werking treedt.

Met de Leidraad Windenergie in de hand kunnen ruimtelijke procedures aangevlogen worden. De initiatiefnemer is zelf verantwoordelijk voor het opstellen van het ruimtelijk plan en het uitvoeren van de benodigde onderzoeken, inclusief het maken van 3D-visualisaties.

## 5.2 Borging Leidraad

In de handleiding 'Participatieplan Windenergie op Land' van Houthoff Buruma (april 2015) wordt erop gewezen dat de Omgevingswet (die naar huidig inzicht medio 2019 in werking zal treden) voorschrijft dat publieksparticipatie bij complexe projecten waarvoor het instrument van het projectbesluit wordt gehanteerd verplicht is. Uit de parlementaire geschiedenis van de Omgevingswet volgt dat participatie door de betrokken stakeholders al in de beleidsvormingsfase moet plaatsvinden. Dit sluit aan bij de NLVOW-gedragscode, de gedragscode 'Wind op Land', natuur- en milieuorganisaties, OdeDecentraal en de VEH-spelregels [18].

Met deze Leidraad wil de gemeente Rotterdam aansluiten bij de aanstaande publieksparticipatie. Participatie kan bijdragen aan het creëren en behouden van draagvlak en aan het meedenken en het meedoen van de omgeving. In aanvulling daarop vindt de gemeente Rotterdam dat windturbines die van wezenlijke invloed op de omgeving zijn iets terug moeten geven aan de inwoners van Rotterdam. Daarnaast is het wenselijk dat in die gevallen kan worden deelgenomen in de financiering.

### Uitgangspunt

De Leidraad is vastgesteld door het college en vormt het uitgangspunt voor planvoorbereiding en vergunningverlening en gronduitgifte door de gemeente. Eventueel aan de orde zijnde overige juridische instrumenten (bijvoorbeeld een intentieovereenkomst en een anterieure overeenkomst) kunnen worden gebruikt om afspraken tussen de initiatiefnemers, stakeholders en gemeente vast te leggen. Met als oogmerk om te komen tot een goed proces van participatie [18] en vergunningverlening.

### 5.2.1 De Leidraad en overige juridische instrumenten

Wij bakenen de vijf projectfases [18] van een windparkontwikkeling als volgt af:

- De Leidraad Windenergie is de nul-fase en vormt het uitgangspunt voor elke windparkontwikkeling binnen het grondgebied van Rotterdam.

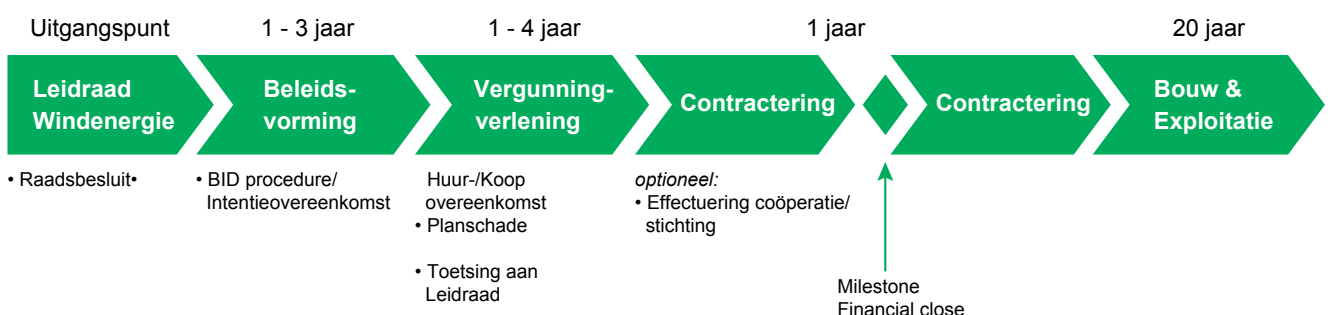
- De beleidsvormingsfase start met een klimaatopgave en eindigt als een locatie en een ontwikkelaar bekend zijn.
- De vergunningverleningsfase kent een lange vergunningvoorbereiding, die begint wanneer een concreet plan bekend is en eindigt op het moment dat het project en de daarbij behorende zaken als participatie, grondexploitatiezaken en mer(-beoordeling) afdoende zijn vastgelegd. Op dat moment kan een aanvraag om omgevingsvergunning worden ingediend waarmee de vergunningverlening met daarbij behorende beoordeling en procedure start. De vergunningverleningsfase eindigt als de vergunningen zijn verleend.
- De contracteringsfase is voor dit overzicht gesplitst in twee fases:
  - de contracteringsfase voor Financial Close. Deze eindigt als de financiering rond is.
  - de contracteringsfase na Financial Close eindigt als de bouwcontracten onvoorwaardelijk tot stand zijn gekomen.
- De bouw- en exploitatiefase start met de bouw en eindigt bij het beëindigen van de exploitatie en het afbreken van het windpark.

Tijdens elke fase worden de Leidraad Windenergie en overige juridische instrumenten afhankelijk van de context gebruikt om afspraken tussen initiatiefnemers, stakeholders en gemeente te toetsen en vast te leggen ten behoeve van de besluitvorming. De juridische instrumenten kunnen worden weergegeven voor een windparkontwikkeling op gemeentelijke gronden of op provinciale en private gronden: zie figuur 6 en figuur 7.

### Beleidsfase

In de beleidsfase wordt met een BID-procedure een ontwikkelaar geselecteerd. Afspraken worden geformaliseerd in contractuele verplichtingen door middel van een convenant, intentie- of een uitgifteovereenkomst. In de overeenkomst worden de verschillende posities en belangen van de verschillende stakeholders onderkend en worden (afdwingbare) afspraken gemaakt over de samenwerking en participatie. In deze fase wordt gestart met het uitwerken van de participatie voor de omgeving.

## Ontwikkelingsproces windprojecten en overige juridische instrumenten op gemeentelijke gronden.



Figuur 6.

### Vergunningverleningsfase

In deze fase worden afspraken uit bovenstaande overeenkomsten verder geëffectueerd. Hierbij zijn meerdere situaties mogelijk:

- In geval van eigen grond van de gemeente Rotterdam zal in een aanbesteding de Leidraad Windenergie als uitgangspunt worden gehanteerd. Met een gekozen ontwikkelaar zal een huur- of koopovereenkomst worden opgesteld, waarin participatie afspraken worden geformaliseerd.
- In geval van grond van het Havenbedrijf wordt overeenkomstig gehandeld wanneer het gaat om projecten met een duidelijke invloed op de directe woonomgeving. Het zal daarbij meestal gaan om projecten aan de rand van het havengebied, in de nabijheid van woonkernen. In andere gevallen onderscheiden de turbines zich niet wezenlijk van de rest van het havengebied en wordt de vormgeving van de participatie meer aan de initiatiefnemers overgelaten. Per geval zal moeten worden bekeken welke instrumenten een zinvolle bijdrage aan de realisatie kunnen geven. Gemeente en havenbedrijf werken daarbij samen.
- In een aanbesteding in geval van grond derden waarbij het windturbinepark niet past binnen het geldende planologische kader zal gewezen worden op de Leidraad Windenergie. Na een eventuele aanbesteding zal een anterieure overeenkomst tussen de gemeente en de ontwikkelaar worden opgesteld, eventueel in samenhang met een planschadeverhaalovereenkomst. In de anterieure overeenkomst legt de gemeente met de ontwikkelaar in ieder geval vast dat de ontwikkelaar investeert in de ruimtelijke kwaliteit in de omgeving van een windpark, de kosten van het wijzigen van het bestemmingsplan draagt en vorm geeft aan de participatie voor en door de omgeving [18].

Aan het einde van de vergunningverleningsfase wordt bij de gemeente een aanvraag om omgevingsvergunning (eventueel inclusief toestemming voor afwijken van het bestemmingsplan) ingediend. Bij deze aanvraag dient de ontwikkelaar duidelijk te maken of en welk traject van participatie is doorlopen. De aanvraag wordt, wanneer sprake is van een met het bestemmingsplan strijdige ontwikkeling, tevens getoetst aan de overige zaken van de Leidraad Windenergie.

### Contracteringsfase

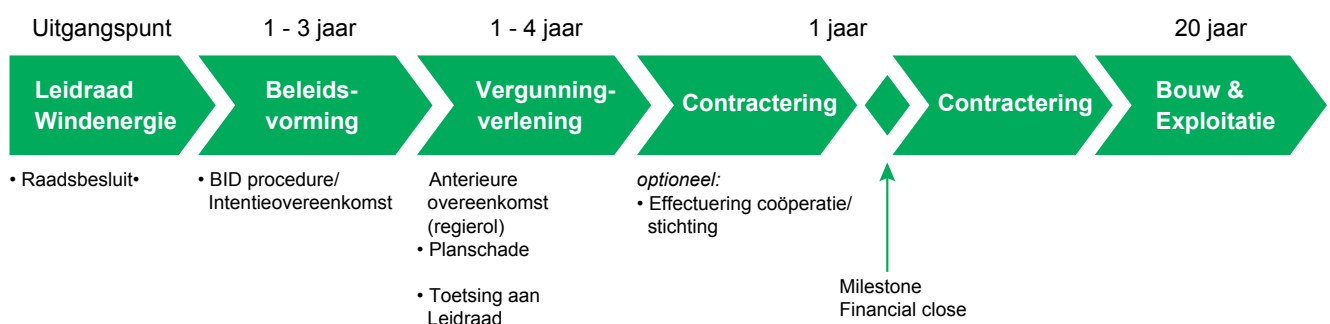
Indien een optionele keuze wordt gemaakt voor het opzetten van een windcoöperatie of een windvereniging, zal in de contracteringsfase voor Financial Close, deze worden geëffectueerd. In deze fase zullen de leden geld inleggen om het benodigde eigen vermogen op te halen. De uitgifte van aandelen en obligaties zal in de regel pas geschieden net na de oplevering van het windpark.

### Tot slot:

#### De Leidraad Windenergie – een levend document

We benadrukken nogmaals dat de technologische ontwikkelingen snel gaan. Dat maakt het schrijven van een immer actuele Leidraad een lastige opgave. Deze kan niet te rigide/statisch zijn. Ze moet met haar tijd mee kunnen gaan. De Leidraad dient flexibel te zijn, maar wel een duidelijke richting te geven aan alle stakeholders die betrokken zijn bij het ontwikkelen van windenergieparken.

## Ontwikkelingsproces windprojecten en juridische instrumenten op provinciale of private gronden



Figuur 7.



# Samenvatting

## Waarom een Leidraad Windenergie?

De gemeente Rotterdam wil windlocaties ontwikkelen door middel van een zorgvuldig participatieproces. In deze Leidraad kunt u projecten en maatregelen lezen die de gemeente Rotterdam de komende jaren wil realiseren en nemen. Ook is beschreven welke rol omwonenden, andere belanghebbenden en initiatiefnemers in dit proces kunnen innemen en op welke wijze. Tevens zijn er doelstellingen met betrekking tot de ruimtelijke inpassing van windturbines opgenomen, zoals het tegengaan van de verstoring van het landschappelijk beeld en het versterken van de landschappelijke structuur. De Leidraad geldt voor alle nieuwe en lopende projecten waarvoor nog geen vergunning is aangevraagd en projecten die een 'repowering traject' ingaan.

## Waarom is ontwikkelen volgens de Leidraad Windenergie anders dan het reguliere proces?

In het reguliere proces vervult de gemeente Rotterdam hoofdzakelijk een faciliterende rol in bestemmingsplanwijzigingen en het vergunningentraject. De gemeente wil een actieve regierol blijven vervullen en wil meer grip op het proces met als doel om vroegtijdig draagvlak in de omgeving te creëren en te behouden. Het participatieproces staat hierin centraal.

### Verantwoordelijkheid

In de praktijk zijn overheden terughoudend om ruimte te maken voor windturbines. Gegeven de grote energieconsumptie in Rotterdam en omdat het havenlandschap van Rotterdam zich goed leent voor het plaatsen van windturbines, neemt Rotterdam haar verantwoordelijkheid om daar waar het kan fysieke ruimte te creëren op basis van het in 2009 ondertekende convenant 'Windenergie in de Rotterdamse haven' en het in 2012 ondertekende convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam'.

Waarom is omgevingsmanagement van belang?

De invloed van de omgeving bij de realisatie van omvangrijke fysieke infrastructurele initiatieven, zoals windprojecten, wordt steeds groter. Het op een goede en effectieve manier betrekken van alle omgevingspartijen is belangrijk. Het gaat hierbij om onder andere initiatiefnemer, ontwikkelaar, exploitant en overheden.

Het betrekken van de omgeving dient verschillende doelen. De belangrijkste is het genereren van optimale steun en participatie in het project. Daarnaast is invloed op de planvorming en realisatie van een windproject cruciaal. Communicatie en participatie zijn hiervoor de belangrijkste middelen

Om de informatiepositie van omgevingspartijen voldoende te borgen, hanteert de gemeente Rotterdam de volgende handreiking voor een optimaal omgevingsproces:

### 1. Participatieplan

Indien een windproject concrete vormen aanneemt, stellen de projectpartners in dialoog met omgevingspartijen een participatieplan op. Het participatieplan besteedt aandacht aan de volgende punten:

- Omgevings- en belangenanalyse
- Procesparticipatie en het betrekken van stakeholders

### 2. Procesparticipatie

Bij het uitwerken van procesparticipatie wordt met name aandacht besteed aan het opstellen en naleven van het communicatieplan.

### 3. Het betrekken van omwonenden en belanghebbenden

Bij het uitwerken van het betrekken van omwonenden en belanghebbenden wordt beschreven in welke mate windturbines iets terug kunnen geven aan de inwoners van Rotterdam.

## Waarom is participatie van belang?

De gemeente Rotterdam vindt dat windturbines waar mogelijk iets terug moeten geven aan de inwoners van Rotterdam. Het kan tot doel hebben om op wijkniveau een sociale binding tot stand te brengen door verduurzaming van de omgeving en samenleving. Wij willen graag dat er een dialoog ontstaat tussen de initiatiefnemer(s) en stakeholders van een windpark, als onderdeel van een zorgvuldig participatieproces.

De mogelijkheden van het betrekken van stakeholders variëren van compensatie, volwaardig aandeelhouderschap tot zonnepanelen op het buurthuis. En er zijn ook talloze combinaties denkbaar.

Als inspiratievoorbeeld is de coöperatie Deltawind op Goeree-Overflakkee opgenomen in deze Leidraad.

## Hoe kijken we aan tegen ruimtelijke inpassing?

Windturbines zullen in steeds grotere mate het aanzicht van de regio Rotterdam gaan bepalen. De komende jaren zullen bestaande windturbines vervangen en opgeschaald worden en zal het aantal windparken toenemen (zie Bijlage 1 Alternatieve locaties Provincie Zuid-Holland). Doelen van de in deze Leidraad genoemde ruimtelijke handreikingen zijn het versterken en afleesbaar maken van de landschappelijke structuur en het tegengaan van verstoring van het komende landschappelijk beeld. Daarbij worden stad en haven als een onlosmakelijk geheel gezien, hoewel de ruimtelijke opgave voor beide verschillend is.



Deze Leidraad presenteert geen eindbeeld, maar een routekaart voor de toekomst. Daarom wordt stilgestaan bij landschappelijke inpassing als onderdeel van het totale proces van visievorming tot uitvoering. De landschappelijke inpassing van windturbines is een ruimtelijke opgave en dient als zodanig verankerd te zijn in het totale proces van besluitvorming. In dit proces wordt onder andere gestuurd op het nemen van beslissingen op basis van een ruimtelijke analyse per concrete locatie, het ontwerpend onderzoeken van ruimtelijke alternatieven en het inzichtelijk maken van effecten hiervan op de waarneming op maaiveldniveau middels 3D-visualisaties.

## De vijf kernprincipes voor het ontwikkelen van windparken in de gemeente Rotterdam:

### 1. 'Winst' door Wind

'Winst' door wind is benoemd in het Programma Duurzaam 2015 – 2018 en vastgesteld door de raad. In Rotterdam onderzoeken wij ontwikkel-modellen voor windparken met maatschappelijke doelstellingen:

- We streven naar schoner energie- en grondstoffenverbruik waarbij we minder zijn van fossiele brandstoffen. Windenergie is hierbij als onuitputtelijke energiebron met een hoge duurzame energieopbrengst van groot belang.
- We vinden de relatie met de omgeving een essentieel onderdeel bij de realisatie van de doelstellingen met betrekking tot windenergie.

### 2. Regierol gemeente

We nemen bij het ontwikkelen van de bestaande en toekomstige windparken een actieve regierol aan. We willen bestuurlijke processen versnellen door middel van de introductie van het 'windloket'. Ook willen we het betrekken van stakeholders realiseren in de toekomstig te ontwikkelen windparken en helpen bij het initiëren van windcoöperaties in Rotterdam.

### 3. Participatie

Binnen huidige en toekomstige ontwikkeltrajecten ligt de focus op procesparticipatie en het betrekken van burgers en ondernemers.

Met betrekking tot participatie onderschrijven wij de gedragscode 'Wind op Land' die belangenorganisatie NWEA, natuur en milieufederaties, Greenpeace, Milieudefensie en ODE hebben ontwikkeld. We werken graag mee aan windenergieprojecten waarbij stakeholders in de nabije omgeving (maatschappelijk) kunnen participeren in de ontwikkeling van het windpark.

### 4. Bottom-up

Er is een duidelijk waarneembare ommezwaai naar initiatieven die kleinschaliger en lokaler zijn en meer oog hebben voor duurzaamheid en zelfredzaamheid. Ook zijn in Nederland steeds meer bottom-up initiatieven van burgers op het gebied van Windenergie zichtbaar, zoals energiecoöperaties. Wij vinden het belangrijk dat Rotterdammers zelf met ideeën en initiatieven komen. Het ontstaan van energiecoöperaties op het gebied van windenergie juichen wij toe en helpen wij te initiëren, want het realiseren van duurzame ambities doe je niet alleen.

### 5. Integrale aanpak

Een integrale aanpak wordt bepaald door een aantal zaken:

- de opgave voor windenergie
- de bovenlokale impact van windturbines op de omgeving
- het belang om de ruimtelijke kwaliteit te behouden en te versterken
- de kansen die windenergie biedt voor een duurzame ontwikkeling
- (milieu) technische en financiële haalbaarheid.

In de afweging bij de inpassing van een windpark op een specifieke plek wordt naast de ambitie de invulling bepaald door technische, financiële, milieu en ruimtelijke aspecten. Deze worden integraal gewogen met maatschappelijke en participatie aspecten.



# Bijlagen

## Bijlage 1. Onderzoeklocaties Windenergie Provincie Zuid-Holland

Gelaagdheid van besluitvorming:

De gezamenlijke provincies hebben met het Rijk afgesproken om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren voor 2020. Voor Zuid-Holland is de ambitie om hiervan 735,5 MW aan windturbines te plaatsen. Daarmee draagt de provincie bij aan de doelstelling van het Nationaal Energieakkoord dat 14% van de energie in 2020 duurzaam wordt opgewekt. De ambitie om 735,5 MW aan opgesteld vermogen te realiseren, is vastgelegd in de provinciale Visie Ruimte en Mobiliteit. De locaties waar de provincie plaatsing van windturbines toestaat, zijn opgenomen in de Verordening Ruimte. Voor het overgrote deel van de Zuid-Hollandse opgave van 735,5 MW sloot de provincie convenanten met gemeenten en andere partijen. Zo is er een overeenkomst voor 150 MW in de voormalige stadsregio Rotterdam, 150 MW extra (naast het aanwezige vermogen van 150 MW) in het havengebied en 225 MW op Goeree-Overflakkee. De gemeente Rotterdam heeft in 2012 het convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam' ondertekend.

### Provincie neemt regie

De provincie hecht veel belang aan het realiseren van de doelstelling op windenergie en daarmee verduurzamen van de energiehuishouding van onze provincie. Gemeenten die binnen de provinciale plaatsingsgebieden vallen en die geen samenwerkingsovereenkomst ondertekenen, kunnen te maken krijgen met een provinciaal inpassingsplan. In dat geval vervangt een provinciaal inpassingsplan het gemeentelijke bestemmingsplan. Een provinciaal inpassingsplan maakt plaatsing van nieuwe en/of grotere windturbines planologisch en juridisch mogelijk. De provincie start met een inpassingsplan wanneer een exploitant, die windturbines in een gemeente wil realiseren, de provincie hier om verzoekt. De provincie voert de regie bij een inpassingsplan.

### Afspraken windenergie regio Rotterdam

In de voormalige Stadsregio Rotterdam spraken de gemeenten, provincie Zuid-Holland en andere partijen af om minimaal 150 MW aan windenergie te realiseren in 2020. Dat is vastgelegd in het convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam'.

Bij de uitvoering van het convenant is gebleken dat op een deel van de eerder aangewezen locaties minder turbines gerealiseerd kunnen worden dan gepland. Om de afgesproken opgave van 150 MW te halen, zijn alternatieve locaties nodig. In een gezamenlijk proces hebben gemeenten en provincie een lijst opgesteld met mogelijke alternatieve locaties in de regio Rotterdam.

Om een zorgvuldige afweging te maken, laat de provincie deze locaties onderzoeken op geschiktheid voor windenergie. Hiervoor worden de effecten van windturbines op het milieu en de leefomgeving beschreven in een milieueffectrapport (planMER).

Provincie Zuid-Holland: "In het document 'Advies Reikwijdte en Detailniveau' vindt u onder andere het startdocument planMER, de kaart onderzoek locaties en de Nota van beantwoording zienswijzen."

Momenteel onderzoeken de individuele gemeenten - of in nader overleg met elkaar - welke van de onderzoekslocaties als voorkeurslocaties naar voren worden geschoven door alle individuele gemeenten teneinde te komen tot minimaal 150 Megawatt capaciteit aan turbines.

[www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/locaties-windenergie-0/](http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/windenergie/locaties-wind/locaties-windenergie-0/)

Het milieueffectonderzoek (concept planMER) partiële herziening VRM windenergie Zuid-Holland is een onderzoek dat in het voorjaar 2017 in de ontwerpfasen beland waarbij in deze periode zienswijzen kunnen worden ingediend. Eind 2017 zullen Provinciale Staten het document definitief vaststellen:

<http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/energie/wind-energie/locaties-wind/planmer-frm-locaties/>

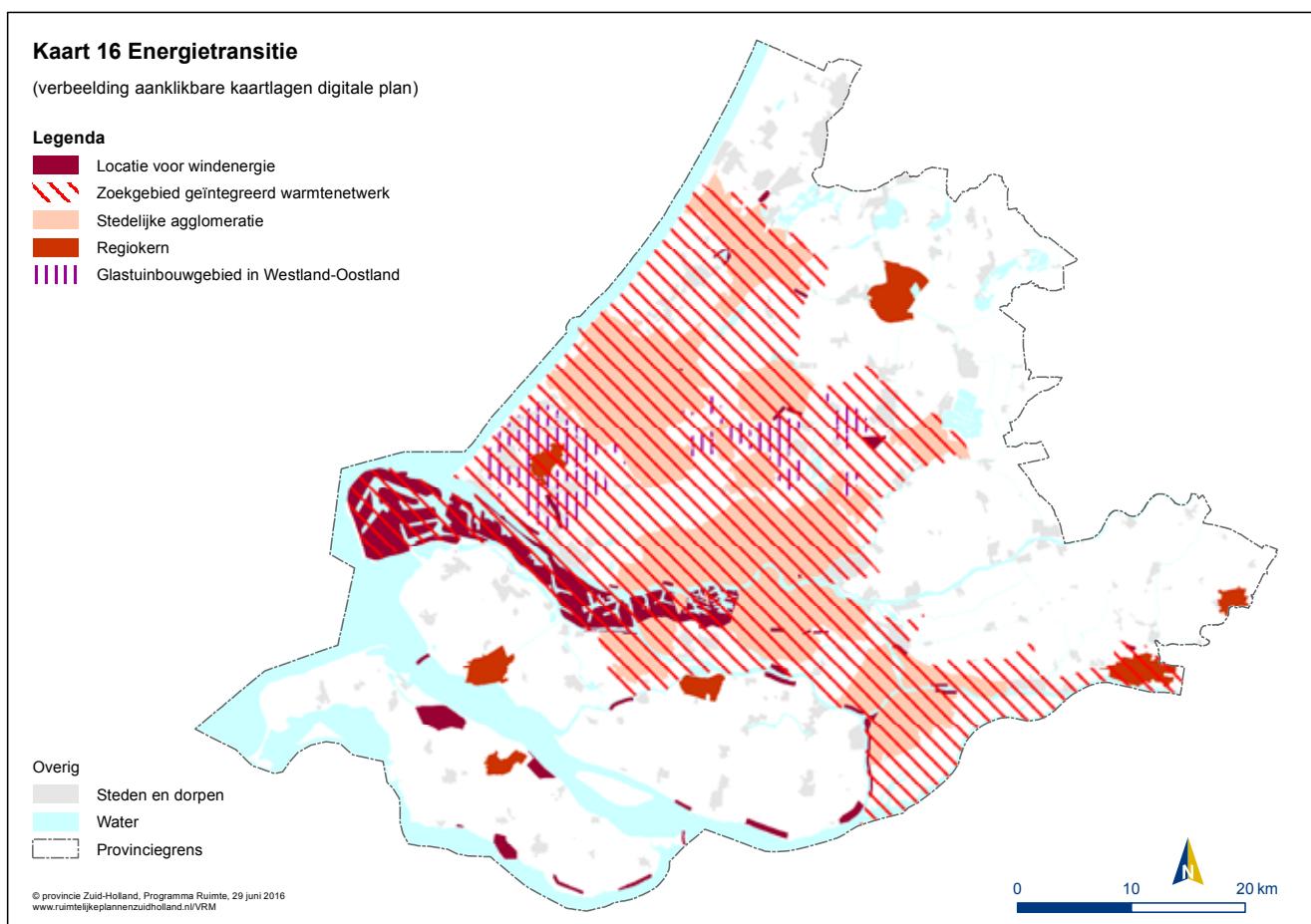
**Zie kaart voor onderzoekslocaties windenergie provincie Zuid-Holland aan de binnenzijde van het omslag (achter).**



## Bijlage 2: Visie Ruimte & Mobiliteit (VRM)

De Visie ruimte en mobiliteit (VRM) is een structuurvisie op provinciaal niveau en bevat de hoofdlijnen van het ruimtelijk beleid. De VRM bestaat uit meerdere onderdelen: de visie, het Programma ruimte, het Programma mobiliteit, de Verordening ruimte en de Agenda ruimte. De Verordening Ruimte 2014 stelt regels aan gemeentelijke bestemmingsplannen. In het algemeen lenen vooral onderwerpen met heldere criteria en/of spelregels en een zwaarwegend provinciaal belang zich hiervoor. De provincie heeft in de VRM onder meer regels opgenomen over windenergie.

<http://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/ruimte/visie-ruimte/vrm-documenten/>



### Bijlage 3: Kaart welstandniveaus

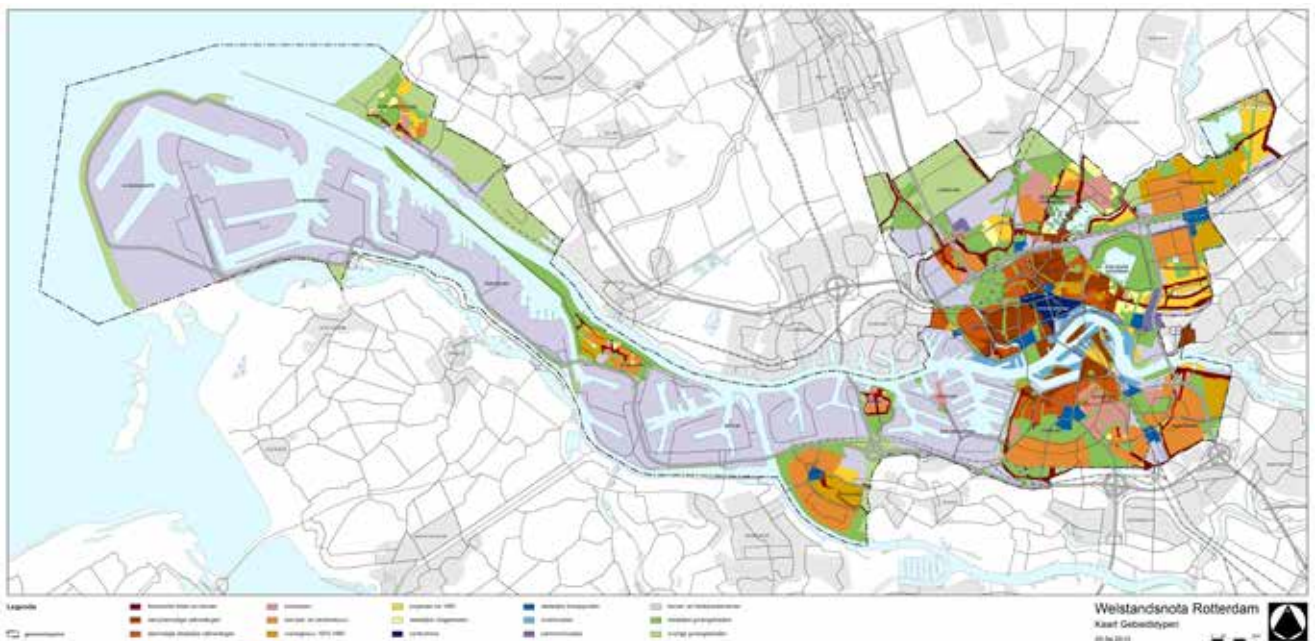
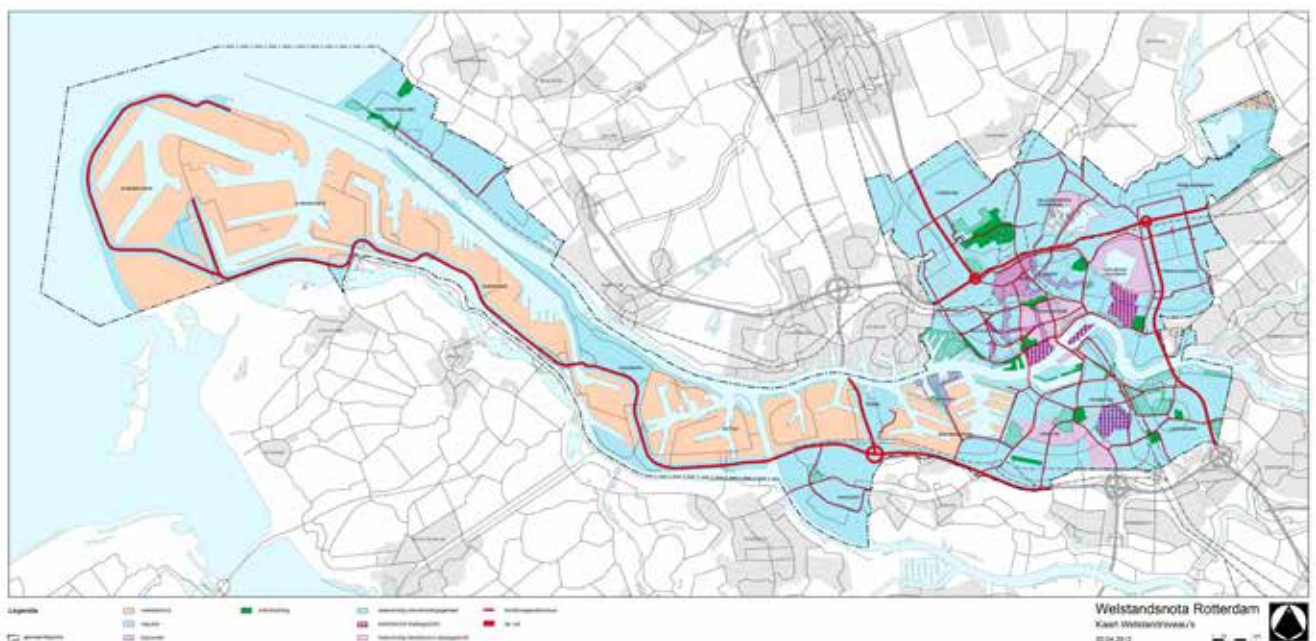
Het welstandsbeleid van de gemeente Rotterdam is vastgelegd in de Welstandsnota Rotterdam. Op deze kaart worden verschillende gebieden aangegeven: bijzonder, regulier en welstandvrij. Bijzonder betekent 'van bijzonder belang voor de stad'. Op deze gebieden is een uitgebreider welstandsbeleid van toepassing. Op welstandvrije gebieden vindt geen toets plaats. Voor de overige gebieden geldt het welstandniveau regulier. Voor havengebieden hanteert het Havenbedrijf welstandeisen welke grotendeels overeenstemmen met het gemeentelijke Rotterdamse welstandsbeleid (zie verder hoofdstuk 'Landschappelijke Inpassing').

<http://www.rotterdam.nl/welstandsnotarotterdam>

### Bijlage 4: Kaart Gebiedstypen

Het welstandsbeleid van de gemeente Rotterdam is vastgelegd in de Welstandsnota Rotterdam. Deze kaart geeft een indeling van gebiedstypen. Elk gebiedstype heeft eigen karakteristieken en kenmerken. Hierdoor zijn er per gebiedstype verschillende welstandregels (aanvullende gebiedscriteria) van toepassing. Voor havengebieden hanteert het Havenbedrijf welstandeisen die grotendeels overeenstemmen met het gemeentelijke Rotterdamse welstandsbeleid (zie verder hoofdstuk 'Landschappelijke Inpassing').

<http://www.rotterdam.nl/welstandsnotarotterdam>



# Bronvermelding

## Terminologie Bronnen

Voor het opstellen van de tekst van deze Leidraad is gebruik gemaakt van en geciteerd uit de volgende bronnen:

- [1] Rijksadviseur voor het Landschap, 'Windturbines hebben een landschappelijk verhaal nodig' (2009)
- [2] Rijksadviseur voor het Landschap, 'Een Choreografie voor 1000 Molens' (2011)
- [3] Rijksoverheid, 'Structuurvisie Windenergie op Land' (2014)
- [4] Convenant 'Realisatie windenergie in de Rotterdamse haven' (2009)
- [5] Convenant 'Realisatie windenergie stadsregio Rotterdam' (2012)
- [6] Provincie Zuid-Holland, 'Onderzoeklocaties Windenergie PlanMER partiële herziening VRM' (2015)
- [7] Gemeente Rotterdam, 'Welstandsnota Rotterdam' (2012)
- [8] H+N+S Landschapsarchitecten, 'Handreiking Waardering Landschappelijke Effecten van Windenergie' (2013)
- [9] Rijksoverheid, 'Visie Ruimte & Mobiliteit' uit 2014
- [10] Rijksoverheid, 'Handboek Risicozonering Windturbines' (2013)
- [11] ECN-PBL, 'Nationale Energieverkenning' (2014)
- [12] Gemeente Rotterdam, 'Duurzaam dichterbij de Rotterdammer', Programma Duurzaam 2015- 2018 (2015)
- [13] Gemeente Rotterdam, 'Stedenbouwkundige Leidraad Windturbines' (2011)
- [14] Gemeente Rotterdam, 'Stedenbouwkundige Leidraad Windturbines Hoek van Holland' (2012)
- [15] Havenbedrijf Rotterdam, 'Het oog wil ook wat; een haven van wereldklasse wil er ook zo uitzien'
- [16] NWEA-gedragscode <http://www.nwea.nl/gedragscode>
- [17] NLVOW-gedragscode <http://nlvow.nl/gedragscode/>
- [18] Houthof Buruma, 'Handleiding participatieplan Windenergie op land' (2015)
- [19] VEH-spelregels 20 januari 2015 [20] Welstand Rotterdam
- [21] Provincie Zuid-Holland
- [22] SOM – Handboek Strategisch OmgevingsManagement (auteurs R. Paul en M. Wesselink)

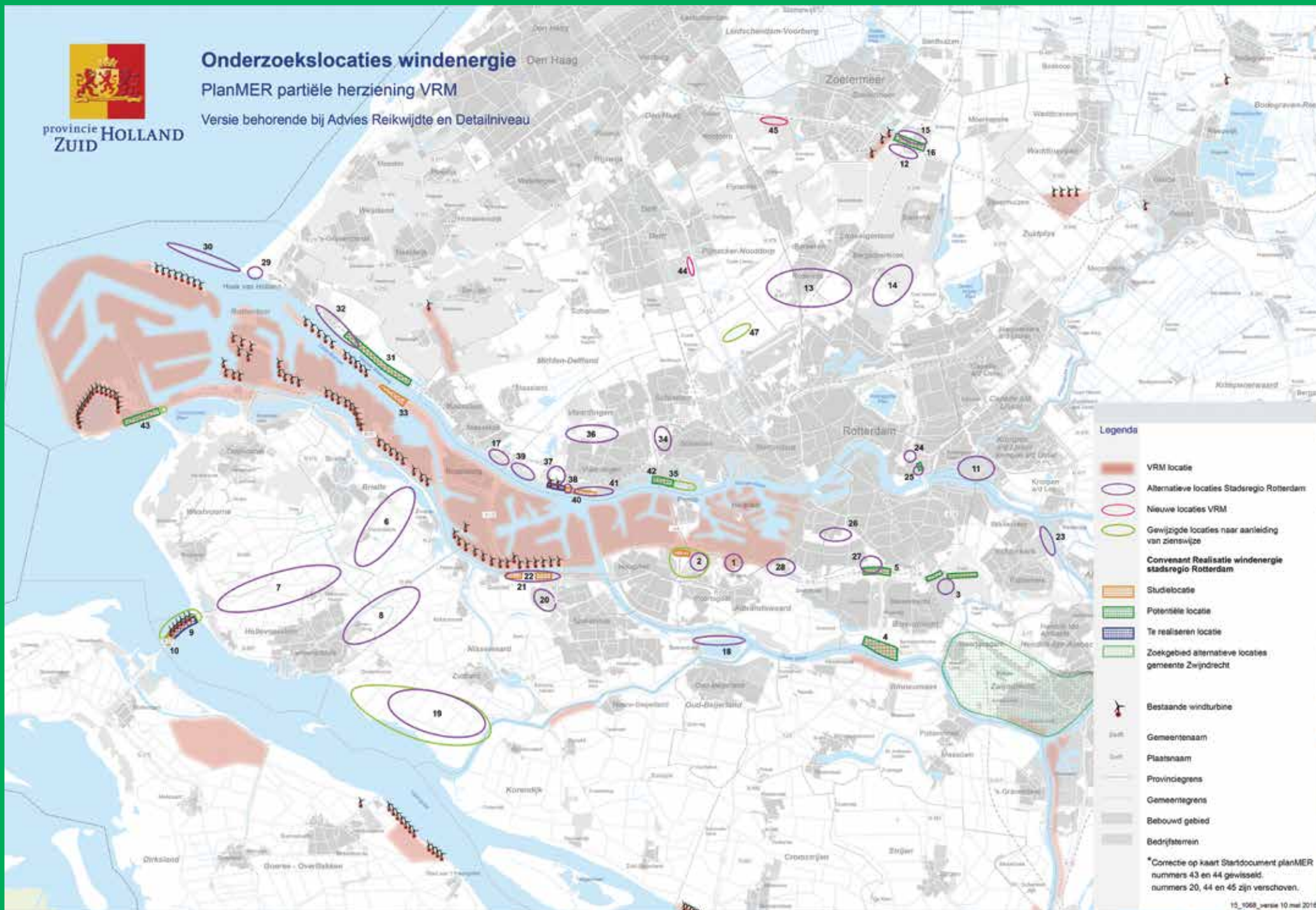


provincie **HOLLAND**  
**ZUID**

## Onderzoekslocaties windenergie

PlanMER partiële herziening VRM

Versie behorende bij Advies Reikwijdte en Detailniveau



Dit is een uitgave van de Gemeente Rotterdam.

**Tekst**

Gemeente Rotterdam, vastgesteld door het college van B en W op 13 december 2016

**Opmaak**

Proforma visual identity

Informatie over de inhoud is te verkrijgen bij:

[www.rotterdam.nl/](http://www.rotterdam.nl/)

© 2016

